БУХЫ ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ! 44-дэхи жэлээ гарана.

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Буряадай обкомой, Буряадай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 296 (11282) | 1966 оной декабриин 17, суббото | Сэн 2 мүнгэн

Совет экономикын хүгжэлтэдэ һүүлшын хоёр жэлэй турша соо коммунис партиин хараалһан ажахын-политическэ хэдэн олон хэмжээ ябуулгануудай улам бүри һайнаар нүлөөлжэ байһан оршон байдалда 1966 оной — табан жэлэй нэгэдэхи жэлэй түсэб дүүргэгдэжэ байна.

(СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо Н. К. БАЙБАКОВОЙ элидхэлһээ).

СССР-эй ДОЛООДОХИ ЗАРЛАЛАЙ ВЕРХОВНО СОВЕДЭЙ ХОЁРДОХИ СЕССИ

ОКТЯБРИИН ТУГ ДОРО ЯБАЖА ШЭНЭ ИЛАЛТАНУУД ТЭЭШЭ!

Союзай Соведэй, Национальностьнуудай Соведэй хамтын заседани

СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй болон Национальностьнуудай Соведэй хамтын заседани үдэрэй 12 часта Кремлиин Ехэ ордон соо нээгдээ.

Нүхэд **Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорный, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Е. Шелест, В. В. Гришин, П. Н. Демичев, Д. А. Кунаев, П. М. Машеров, В. П. Мжаванадзе, Ш. Р. Рашидов, В. В. Щербицкий, Ю. В. Андропов, И. В. Капитонов, Ф. Д. Кулаков, Б. Н. Пономарев болон М. С. Соломенцевэй,** СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй гэшүүдэй, СССР-эй правительствын гэшүүдэй ложонуудта ерэжэ һууханань депутадууд болон айлшад тэдэниие халуунаар угтаа.

СССР-тэ байдаг дипломатическа түлөөлэлгын зургаануудые толгойлогшонор, совет болон хариин журналистнууд сесси дээрэ байлсаа. Балконууд дээрэ олон тоото айлшад һуулсаа.

Түрүүлэгшэ, СССР-эй Верховно Соведэй Национальностьнуудай Соведэй Түрүүлэгшэ **Ю. И. Палецкис** «СССР-эй арадай ажахые 1967 ондо хүгжөөхэ гүрэнэй түсэб тухай» элидхэл хэхын тулада СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо, СССР-эй Госпланай түрүүлэгшэ депутат **Н. К. Байбаковто** үгэ үгөө.

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо, СССР-эй Госпланай түрүүлэгшэ депутат Н. К. Байбаковой элидхэлэй һүүлээр, СССР-эй Финансын министр **В. Ф. Гарбузовта** үгэ үгтөө. «СССР-эй 1967 оной гүрэнэй бюджет тухай, СССР-эй 1965 оной гүрэнэй бюджедэй гүйсэдхэл тухай» элидхэл тэрэ хэһэн байна.

Тиигээд СССР-эй Верховно Соведэй Союзай Соведэй болон Национальностьнуудай Соведэй хамтын заседани дүүрээ.

СОЮЗАЙ СОВЕДТЭ

Кремлиин Ехэ ордоной зал соо Союзай Соведэй заседани үдын хойно нээгдэжэ, депутат **Б. Е. Патон** түрүүлэгшээр һуугаа. Түсэблэлгын-бюджетнэ комиссиин нэмэлтэ элидхэлые энэ комиссиин түрүүлэгшэ депутат **П. А. Розенко** хэһэн байна.

Арадай ажахын хэдэ хэдэн һалбаринуудай хүдэлмэриин ашаг үрые дээшэлүүлхэ, манай арадай байдал саашаданы һайжаруулха зорилгоор Союзай Соведэй түсэблэлгын-бюджетнэ болон һалбаринуудай комиссинуудай дурадхалнуудые нүхэр Розенко депутадуудай үзэмжэдэ табяа.

1967 ондо пумаажаи, нооһон бүдүүдые, арһан гутал болон арадай хэрэглэлэй бусад эд бараа гаргаха, худалдаха түсэбые розничнэ сэнгээр 128,4 миллион түхэригөөр нэмээхэ гэжэ комиссинууд һанамжалан дурадхаһан байна. СССР-эй 1967 оной гүрэнэй бюджедэй оршыень 120 миллион түхэригөөр нэмээхэ гэжэ комиссинууд дурадхаа.

СССР-эй арадай ажахые 1967 ондо хүгжөөхэ гүрэнэй түсэбые һайшаахыень, 1967 оной гүрэнэй бюджедые баталхыень, тиихэдээ комиссинуудай заһабаринуудые хараада абалсахыень депутат П. А. Розенко дурадхаа. 1965 оной гүрэнэй бюджедэй гүйсэдхэл тухай тоосоое баталха дурадхал мүн лэ оруулагдаһан байна.

Украинын ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ депутат **В. В. Щербицкий** түрүүлжэ үгэ хэлээ. Агуухэ Октябриин социалис революциин алдарта ойе эрхимээр угтахын тулада манай арад бэлэдхэл хэжэ байна. Совет гүрэнэй 50 жэлэй ой хадаа марксизм-ленинизмын болон пролетарска интернационализмын үзэл сурталай һүр жабхаланта илалта, манай олонациональна Эхэ ороной бүхы арадуудай ехэ, баясхаланта һайндэр болоно. Коммунис партиин хүтэлбэреэр манай ороной туйлаһан түүхэтэ илалтануудаар совет хүнүүд, хилын саанахи манай бүхы ханинар омогорхохо ёһоороол омогорхоно. Советскэ Союзай экономическа болон өөрыгөө хамгаалха хүсэ шадал жэлһээ жэлдэ бэхижэнэ, манай арадай байдал улам һайжарна.

Империалис хүсэнүүдэй ээрхэг түримхэй, һүйдхэлтэ ябуулгануудые хэдэг, хитад хүтэлбэрилэгшэдэй дээрэлхүү, совет орондо харша политика бэелүүлдэг болобошье, социалис оронуудтай манай хани барисаан хүгжэн бэхижэнэ, манай ороной уласхоорондын нэрэ хүндэ дээшэлнэ.

КПСС-эй Центральна Комитедэй, Советскэ правительствын дотоодын болон гадаадын политикые манай ороной ажалшад нэгэ һаналтайгаар дэмжэнэ, коммунис байгуулалтын түсэбүүдые амжалтатайгаар бэелүүлнэ. Энээн тухай мүнөө жэлэй гайхамшагта дүнгүүд, ерэхэ жэлэй манай ехэ түсэбүүд үнэмшэсэтэйгөөр гэршэлжэ үгэнэ.

Совет гүрэнэй экономикые хүгжөөлгэдэ Украинын ажалшадай оруулдаг туһа нэмэри тухай үгэ хэлэгшэ тогтоһон байна. Промышленна үйлэдбэриин юрэнхы хэмжээнэй, ажалай бүтээсые дээшэлүүлгын, өөрын үнэ хямдаруулгын талаар энэ жэлэй 11 һарын түсэб үлүүлэн дүүргэгдээ. Хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд хүдөө ажахын үйлэдбэриин бүхы һалбаринуудые түргэнөөр хүгжөөһэн байна.

Коммунизмын материально-техническэ үндэһэ һуури байгуулгада ниислэлэй ажалшадай оруулдаг туһа нэмэри тухай Москва городой ажалшадай депутадуудай Соведэй гүйсэдкомой түрүүлэгшэ **В. Ф. Промыслов** хэлэһэн байна. Совет гүрэнэй 50 жэлэй ойе эрхимээр угтахын түлөө мүрысөө дэлгэрүүлһэн Москвагай промышленна предприятинуудай коллективүүд энэ жэлэй 11 һарын турша соо түсэбһөө гадуур хэдэн зуун миллион түхэригэй продукци үгөө, 100 миллион үлүүтэй түхэригэй ашаг олзо түсэбһөө гадуур оруулаа. Москвагай барилгашад түсэбөө дүүргэнэ.

Казахстанай КП-гэй ЦК-гай секретарь депутат **А. С. Колебаев** өөрынгөө үгын нилээд ехэ хубиие ажал эрхилэлгын шухала асуудалнуудта зорюулаа. КПСС-эй XXIII съездын шиидхэбэринүүдые, табан жэлэй нэгэдэхи жэлэй түсэбые дүүргэхын түлөө республикын ажалшад амжалтатайгаар тэмсэнэ, ажахын шэнэ реформо һайн үрэ дүн үгэжэ байна. Түсэбһөө гадуур нилээд ехэ булад, түмэрэй руда, нүүрһэ, цемент, нефть, минеральна үтэгжүүлгэ орондо үгтөө. Шэнэ шэнэ предприятинууд ашаглалгада үгтэнэ гээд үгэ хэлэгшэ тэмдэглээ. Колхоз, совхозуудай ажалшад ехэ амжалта туйлаа. Мүнөө жэлдэ үзэгдөөгүй һайн ургаса абтаһан байна. Миллиард үлүүтэй пүүд ороохо таряан гүрэндэ худалдагдаа. Мяха, нооһо худалдаха жэлэй түсэб болзорһоо урид дүүргэгдэһэн байна.

КПСС-эй ЦК-гай һаяхан болоһон Пленумэй тогтоолой угаа ехэ удха шанартай байһые А. С. Колебаев үгынгөө түгэсхэлдэ онсолон тэмдэглээ.

Индустриин мүнөө үе сагай һалбаринууд бологшо автомобильна, тракторна, химическэ, электронно, нефть шанаржуулгын болон бусад һалбаринуудай республика дотор амжалтатайгаар хүгжэжэ байһан тухай Белоруссиин ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ депутат **Т. Я. Киселев** хөөрөө.

Табан жэлэй нэгэдэхи жэлдэ Белоруссиин арадай ажахын хүгжэлтын гол дүнгүүд тухай үгэ хэлэгшэ дэлгэрэнгыгээр тогтоо. Республика жэлэй эсэс хүрэтэр хэдэн зуун миллион түхэригэй промышленна продукци түсэбһөө гадуур үгэхэ гэжэ тэрэ тэмдэглээ.

Республикын хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэд энэ жэлдэ һайнаар ажаллаа. Малай тоо олон болоо, ашаг шэмэнь дээшэлээ. Хартаабхын, саахарай свёклын үндэр баян ургаса абтаа. Гүрэндэ мяха, һү, үндэгэ, нооһо, ороохо таряа, хартаабха худалдаха жэлэй түсэбүүд болзорһоо урид дүүргэгдээ.

Депутат **Г. В. Романов** (КПСС-эй Ленинградай обкомой хоёрдохи секретарь), Узбегэй ССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ депутат **Р. Курбанов** үдэшын заседани дээрэ мүн лэ үгэ хэлээ.

Тиигээд Союзай Соведэй үдэшын заседани дүүрээ.

СССР-эй Верховно Соведэй сесси декабриин 16-да хүдэлмэреэ үргэлжэлүүлхэ.

(ТАСС).

СССР-эй АРАДАЙ АЖАХЫЕ 1967 ОНДО ХҮГЖӨӨХЭ ГҮРЭНЭЙ ТҮСЭБ ТУХАЙ

СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо Н. К. БАЙБАКОВОЙ элидхэл

СССР-эй арадай ажахые 1967 ондо хүгжөөхэ гүрэнэй түсэбэй проектые СССР-эй Министрнүүдэй Совет СССР-эй Верховно Соведэй үзэмжэдэ табина гээд Н. К. Байбаков хэлээ. Арадай ажахын шэнэ түсэб табан жэлэй хоёрдохи жэлэй түсэб болоно. КПСС-эй XXIII съездын шиидхэбэринүүдые бэелүүлһэнэй ашаар манай ороной экономико болон соёл культурые хүгжөөлгэдэ 1966 ондо туйлагдаһан амжалтанууд энэ түсэб дотор харагдана.

Совет экономикын хүгжэлтэдэ һүүлшын хоёр жэлэй турша соо Коммунис партиин хараалһан ажахын-политическэ хэдэн олон хэмжээ ябуулгануудай улам бүри һайнаар нүлөөлжэ байһан оршон байдалда 1966 оной — табан жэлэй нэгэдэхи жэлэй түсэб дүүргэгдэжэ байна гээд элидхэлшэ үргэлжэлүүлэн хэлээ. Табан жэлэй нэгэдэхи жэлэй дүнгүүдээр совет хүнүүд һаналаа ханажа шадаха байна. Бүхы республиканууд, СССР-эй ой модоной, целлюлозно-саарһанай болон модо болбосоруулгын промышленностиин министерствэһээ бэшэ, бүхы министерствэнүүд арадай ажахын түсэбэй даалгабаринуудые амжалтатайгаар дүүргэжэ байна. Партиин XXIII съездын Директивэнүүдтэ тааруугаар арадай ажахы бүхы дээрээ хүгжэнэ гэжэ жэлэй дүнгүүд харуулна.

Промышленность болон хүдөө ажахы амжалтатайгаар хүгжэнэ, тэрэнэй ашаар национальна доходой ургалта тогтоогдоһон даалгабариие үлүүлжэ, 1965 онойхитой сасуулбал 7,4 тухай процентээр нэмэхэ байна. Промышленностиин бүхы продукциин хэмжээн түсэбэй ёһоор 6,7 процентээр нэмэхэ байһан аад, 8,4 тухай процентээр нэмэхэ болоно. Түсэбһөө гадуур 5 миллиард үлүүтэй түхэригэй промышленна продукци гаргагдаха.

Промышленностьда ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ, өөрын үнэ хямдаруулха талаар даалгабаринууд дүүргэгдэнэ. 1966 ондо промышленностьда ажалай бүтээсэ 5 процентээр нэмэхэ, өөрын үные хямдаруулһанай ашаар 1,5 миллиард тухай түхэриг алмагдаха байна.

Мүнөө жэл промышленностиие хүтэлбэрилхэ шэнэ онол аргада ороолгын жэл, түсэблэлгын болон промышленна үйлэдбэриие экономическа талаар урмашуулгын шэнэ гурим нэбтэрүүлгын эхин болоно. Шэнэ гуримда оруулагдаһан 673 предприятиин ажахын ябуулгын һайн үрэ дүнгүүд КПСС-эй ЦК-гай сентябриин (1965 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдэй зүб байһые гэршэлжэ үгэнэ.

Хүдөө ажахын ажалшад мүнөө жэлдэ ехэ амжалтануудые туйлаа. Тэдэнэр хүдөө ажахын ургамалнуудай, илангаяа ороохо болон хлопогой һайн ургаса абаа, мал ажалай ашаг шэмые дээшэлүүлээ. Урда тээхи бүхы жэлнүүдэйхидэ орходоо ехэ ороохо таряан, мяхан, үндэгэн, хлопок гүрэндэ худалдагдаа. Хүдөө ажахын бүхы продукци 1966 ондо 10 тухай процентээр нэмэхэ байна. Эдэ үрэ дүнгүүд гансахан лэ сагай уларилай һайн байһанай бэшэ, харин КПСС-эй ЦК-гай мартын (1965 он) Пленумэй шиидхэбэринүүдэй ёһоор абтаһан экономическа хэмжээ ябуулгануудай үрэ ехэтэй байһанай гэршэ боложо үгэнэ.

Мартын Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлэн парти, правительство худалдан абалгын сэнгые дээшэлүүлээ, олзын налог татаха гурим хубилгаа, запасной частиин, техникын сэнгүүдые хямдаруулаа, бусад хэмжээнүүдые абаа. Имагтал эдээнэй ашаар колхоз, совхозууд 1966 ондо бүхы дээрээ 6,5 миллиард тухай түхэригөөр олзотоһон байна.

Транспортын хүдэлмэрилэгшэд үрэ ехэтэйгээр ажаллана. Бүхы түхэлэй транспортаар ашаа шэрэлгые дээшэлүүлхэ даалгабаринууд дүүргэгдэнэ.

1966 ондо арадай байдал улам саашадаа һайжараа. Хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай һарын дунда зэргын салин хүлһэн жэлэй турша соо 3 процентээр нэмэхэ. Колхозуудай олзо доходой дээшэлһэнэй, ажалай заатагүй үгтэхэ түлөөһэ мүнөө жэлдэ бии болгоһоной ашаар нийтын ажахыһаа колхознигуудай абадаг олзо доход 14 тухай процентээр нэмэхэ байна.

Эдеэ хоолой зүйлнүүдээр болон промышленна эд бараагаар хүн зониие хангалга нилээд һайжараа. Гэр байра барилга саашадаа хүгжэһэн байха юм.

Хэрэглэмжын нийтын фонд жэлэй турша соо 3 миллиард үлүүтэй түхэригөөр нэмэжэ, 45,2 миллиард түхэриг болохо. Эдэ бүгэдэ хүн бүхэндэ абажа үзэбэл, бодото олзо доходые 6 процентээр нэмээхэ арга олгоо, энэ хадаа түсэбөөр хараалагдаһан хэмжээнһээ зарим зэргээр ехэ болоһон байна.

Социально-культурна, медицинскэ талаар хүн зониие хангалга һайжараа.

1966 оной түсэбэй дүүргэлтын һайн талыень сэгнэхэ зуураа, бии байһан дутуу дундануудые бидэнэр обёорхо ёһотойбди. Эдэ дутуунуудые зайсуулга арга боломжонуудаа бүри хүсэдөөр хэрэглэхэ, урагшаа улам түргэнөөр дабшаха арга олгохо байна бшуу. Материальна болон финансова нөөсэнүүдээ гамгүйгөөр, зарим ушарта эзэн бусаар гаргашалһанһаа уламжалан, арадай ажахыда үшөө ехэ гээлтэнүүд болоно. Промышленна предприятинуудай 17 үлүүтэй процентнь тогтоогдоһон түсэбүүдээ дүүргэнэгүй. Тэдэнэр 1 миллиард үлүүтэй түхэригэй продукци дутуу үгөө. Хэдэ хэдэн һалбаринуудта тус тус түхэлэй шухалые шухала продукци гаргаха даалгабаринууд дүүргэгдэнэгүй, үйлэдбэриин гол фонднууд хангалтагүйгөөр ашаглагдана, шэнээр ашаглалгада үгтэһэн предприятинуудые хэрэглэлгэ унжагайрна. Наука болон техникын туйлалтануудые нэбтэрүүлхэ даалгабаринууд хүсэдөөр дүүргэгдэнэгүй.

Һалбаринуудай талаар хүтэлбэрилдэг болоһон ушар промышленностиин хүдэлмэридэ һайнаар нүлөөлөө. Гэбэшье һалбаринуудай талаар байгуулагдаһан министерствэнүүд ажахые хүтэлбэрилгые өөһэдынгөө гарта хүсэдөөр абажа үшөөл шадаагүй. Бии байһан арга боломжонуудаа үшөөл дутамагаар элирүүлэн олоно, һулаар хэрэглэнэ.

Мүнөө табигдаад байһан 1967 оной түсэб СССР-эй арадай ажахые хүгжөөхэ табан жэлэй түсэб тушаа КПСС-эй XXIII съездын баталан абаһан Директивэнүүдтэ тааруугаар зохёогдонхой гээд Н. К. Байбаков үргэлжэлүүлэн хэлээ. Союзна республиканууд Министрнүүдэй Соведүүдэй, СССР-эй министерствэнүүд болон зургаануудай хүргэһэн түсэбүүдэй проектнүүдэй үндэһөөр энэ түсэб бэлэдхэгдэһэн байна. Арадай ажахын түсэб СССР-эй Министрнүүдэй Соведтэ һайса зүбшэн хэлсэгдэһэн, КПСС-эй ЦК-гай һаяхан болоһон Пленум дээрэ хаража үзэгдэһэн байна.

Экономикые хүгжөөхэ, арадай байдал һайжаруулха талаар 1967 ондо манай орон урагшаа шэнэ томо алхам хэхэ.

Түсэбэй гол зорилгонууд инмэ:

техническэ дэбжэлтэ хангадаг промышленностиин һалбаринуудые булюу ехээр хүгжөөхэ, нийтын үйлэдбэриин байгууламжые нарижуулан һайжаруулха;

үйлэдбэриие ашаг ехэтэй болгохо, тэрэнэй материально-техническэ баазые бэхижүүлхэ, таряанай ургасые, мал ажалай ашаг шэмые дээшэлүүлхэ ябадалда үндэһэлэн хүдөө ажахые саашадань хүгжөөхэ;

арадай ажахын һалбаринуудай техническэ хэмжээе дээшэлүүлхэ, үйлэдбэриие урмашуулгада, бүри һайн шанартай продукци гаргалгада, ажалай бүтээсые дээшэлүүлгэдэ, продукциин өөрын үнэ хямдаруулгада, ашаг олзые нэмээлгэдэ экономическа онол аргануудай дүүргэдэг үүргые шангадхаха;

капитальна барилгын хэрэгые һайжаруулха, шухалын шухала барилгануудта мүнгэ зөөри хамтадхан гулидхаха, барилгын болзорнуудые хороохо, предприятинуудые барижа дүүргэлгые, тэдэниие ашаглалгые түргэдхэхэ;

совет арадай материальна байдал саашадань һайжаруулха, болбосоролыень улам дээшэлүүлхэ, гэр байрын барилга хүгжөөхэ, арадай гэгээрэлэй болон элүүрые хамгаалгын хэрэг һайжаруулха, хүн зоной улам ургажа байгаа хэрэглэмжые эд бараагаар, хамһалга туһалалгын хэрэгүүдээр хангаха;

манай ороной өөрыгөө хамгаалгые саашадань бэхижүүлхэ талаар шухала хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлхэ.

Национальна доход 1967 ондо 6,6 процентээр, табан жэлэй хоёр жэлэй турша соо — 14,5 процентээр, хүн бүхэндэ абажа үзэбэл бодото олзонь 5,5 процентээр нэмэхэ, харин 1966—1967 онуудта энэ ургалтань 12 тухай процент болохо байна. Национальна доходой ургалтын болон арадай байдал һайжаруулгын хэмжээн табан жэлэй түсэб тушаа КПСС-эй XXIII съездын Директивэнүүдтэ тааралдуулан түсэбөөр хараалагдаа. Энэ ургалта үнгэрһэн табан жэлнүүдэй жэл бүриин дунда зэргын хэмжээнһээ ехэ байна.

Промышленна продукци үйлэдбэрилгын ургалта 1967 ондо 7,3 процент байхаар хараалагдаа. Үйлэдбэриин хэрэгсэлнүүдые («А» группа) бүтээлгын болон хэрэглэлэй зүйлнүүдые («Б» группа) үйлэдбэрилгын ургалта КПСС-эй XXIII съездын Директивэнүүдэй тодорхойлһоной ёһоор саашадаа ойртуулагдаха гэжэ түсэбөөр хараалагдаа. «А» группын һалбаринуудай продукци 7,5 процентээр, «Б» группын һалбаринуудай продукци 6,6 процентээр нэмэхэ болоно.

Хүдөө ажахын бүхы продукциин хэмжээн 4 процентээр, арадай ажахыдахи капитальна барилгада бүхы шатаар мүнгэ һомололгын хэмжээн 7,9 процентээр, эд бараа худалдалга 7,4 процентээр нэмэхэ.

1967 оной түсэбэй дээрэ дурсагдаһан гол даалгабаринууд дүүргэгдэхэһээ гадна, үлүүлэн дүүргэгдэхэ гэжэ бидэнэр этигэнэбди гээд элидхэлшэ мэдүүлээ. Совет засагай 50 жэлэй ойе эрхимээр угтахын түлөө дэлгэрһэн бүгэдэ арадай мүрысөөн түсэбые амжалтатайгаар дүүргэхэ дүхэм нүхэсэл боложо үгэнэ.

1967 оной түсэбэй онсо өөрэ шухала талань гэхэдэ, промышленностиин һалбаринуудые үргэлжэдэнь хүгжөөхэ гэжэ тэрээн соо хараалагданхай. Һалбаринуудые хүгжөөхэ бүхы гол даалгабаринууд министерство бүхэнэй түсэбүүдтэ оруулагданхай. Тиихэтэй хамта арадай ажахые хүгжөөхэ шухалын шухала даалгабаринууд союзна республикануудта, экономическа районуудта тогтоогдоһон байха юм.

Юрэнхы дээрээ промышленна продукциин 7,3 процентээр нэмэхэдэ, энергетикэ, машина бүтээлгэ, химическэ болон нефтехимическэ, газай промышленность бүри түргэнөөр хүгжэжэ, продукцинь 9—11 процентээр ургаха байна.

Электроэнерги гаргалга 598 миллиард киловатт-час боложо, нэгэ жэлэй турша соо 53 миллиард киловатт-часаар гү, али 10 шахуу процентээр нэмэхэ юм. Энээниие хангахын тулада 10 миллион үлүүтэй киловатт хүсэтэй шэнэ электростанцинууд ашаглалгада үгтэхөөр хараалагдана.

Арадай ажахын хэрэглэмжые бүри хүсэдөөр хангаха, түлишын балансын байгууламжые саашадань һайжаруулха зорилгонууд хараада абтан түлишын промышленностиин һалбаринуудай хүгжэлтэ тодорхойлогдонхой. Гол түхэлэй түлишые нийтэ дээрэнь абалгада нефтиин болон газай удельнэ хэмжээн 1966 ондо 53,9 процент байгаа һаа, 56 процент хүрэтэр дээшэлхэ байна. Манай түлишын промышленностиие угаа ехэ далайсатайгаар хүгжөөхэ гэжэ хараалагдаһые юун гэршэлнэб гэхэдэ, 1967 ондо 286 миллион тонно нефть, 160 миллиард кубическа метр газ, 591 миллион үлүүтэй тонно нүүрһэн абтаха байна.

Нефть болон газ абахаар хараалагдаһан хэмжээндэ хүрэхын тулада 3,5 мянга тухай нефтиин болон газай скважина, бүхы дээрээ 7,2 мянган километр утатай магистральна газопровод болон нефтепроводуудые ашаглалгада үгэхэ гэжэ хараалаганхай. Дунда Ази—Центр гэжэ газопроводой нэгэдэхи ээлжээн, Усть-Балык — Омск гэһэн нефтепровод ашаглалгада үгтэхэ.

Нүүрһэнэй промышленностьда хамта дээрээ 21 миллион тонно нүүрһэ үгэхэ шахтанууд болон нээмэл уурхайнууд ашаглалгада үгтэхэ гэжэ хараалагдана. Арадай ажахые энергетическэ болон коксологдодог нүүрһөөр һаадгүйгөөр хангаха, нүүрһэнэй шанар саашадань һайжаруулха, өөрынь үные хямдаруулха гээшэ нүүрһэнэй промышленностиин хүдэлмэрилэгшэдэй зорилго болоно.

Хара металлургиин хүгжэлтэ тушаа элидхэлшэ тусгаар тогтожо хэлээ. Хара металлургиин продукциин нилээд ехээр гаргагдадаг болобошье, ороной металл хэрэглэлгэ үшөөл хүсэдөөр хангагданагүй. Металлай дуталдалга машина бүтээлгэ, нефтиин болон газай промышленность, барилга гэхэ мэтын хэдэ хэдэн тиимэ шухала һалбаринуудай хүгжэлтэдэ һаад ушаруулна. Тиимэһээ хара металлургиин хүгжэлтые түргэдхэхэ зорилгоор капитальна хүдэлмэри хэхын тулада энэ һалбарида мүнгэ һомололго 1967 ондо 21 шахуу процентээр нэмэхэ юм.

1967 оной түсэбэй ёһоор булад хайлуулгые 102,1 миллион тонно хүрэтэр гү, али 5,3 процентээр, прокат гаргалгые 80,6 миллион тонно хүрэтэр гү, али 6 тухай процентээр, булад сорго бүтээлгые 10.5 миллион тонно хүрэтэр гү, али 6,4 процентээр нэмээхэ гэжэ хараалагдаа. Прокадай болон соргонуудай байгууламжые, мүн шанарые һайжаруулха гэжэ хараалагдана.

Үнгэтэ металлургида аллюмини, зэд, сайр, туулга болон бусад үнгэтэ металл гаргалга горитойгоор нэмэхэ.

Химическэ болон нефтехимическэ промышленность хурдан түргэнөөр хүгжэхэ. Пластическа зүйлнүүд болон синтетическэ дабирхай гаргалга 18 тухай процентээр, химическэ утаһа—9,1 процентээр, минеральна үтэгжүүлгэ—8,3 процентээр, синтетическэ каучук—10 процентээр, гэр дотор хэрэглэгдэдэг химиин эд бараа гаргалга—19 процентээр нэмэхэ юм. Химическэ продукциин түхэл янзанууд һайжаруулагдаха, шанарынь дээшэлүүлэгдэхэ. Химическэ болон нефтехимическэ промышленностьда хэгдэхэ капитальна хүдэлмэридэ мүнгэ һомололго 1967 ондо 1966 онойхитой сасуулбал 10 тухай процентээр нэмэхэ байна.

Промышленностиин целлюлозно-саарһанай, модо болбосоруулдаг, лесохимическэ, гидролизно һалбаринууд саашадаа горитойгоор хүгжэхэ. 1967 ондо целлюлозо гаргалга 14,8 процентээр, тэрэ тоодо хэмэл утаһа гаргахада хэрэгтэй болодог вискозно целлюлозо гаргалга 30 процентээр, картон бүтээлгэ 14,3 процентээр, саарһа гаргалга 5 процентээр нэмэхэ.

Хэрэглэлэй модо шэрэлгэ 256 миллион кубометр байхаар гү, али 2 тухай процентээр нэмэхээр хараалагданхай.

СССР-эй ой модоной, целлюлозно-саарһанай болон модо болбосоруулгын промышленностиин министерствын, тэрэнэй предприятинуудай хангалтагүйгөөр хүдэлһэнһөө боложо, арадай ажахы мүнөө жэлдэ 8 миллион үлүүтэй кубометр хэрэглэлэй модо дутуу абаха байна. 1967 ондо модо шэрэхэ түсэбөө заатагүй дүүргэхэ хэмжээнүүдые министерствын абахань шухала байна.

Арадай ажахын шухалын шухала һалбари бологшо машина бүтээлгэ саашадаа хүгжэхэ. Машина бүтээлгын болон металл болбосоруулгын продукци үйлэдбэрилэн гаргалгые 9,5 процентээр нэмээхэ гэжэ хараалагданхай.

Гаргагдадаг продукциие, тэрэниие үйлэдбэрилгын технологиие саашадань техническэ талаар нарижуулан һайжаруулха, машина түхеэрэлгэ, аппарадууд болон приборнуудай шанар дээшэлүүлхэ, бүри эбдэрсэгүй бүхэ, ашаглахада найдамтай болгохо гээшэ машина бүтээлгын гол зорилго болоно. Эгээн лэ түрүү һайн түхэлэй түхеэрэлгэнүүдые булюу ехээр хүгжөөхэ гэжэ түсэбөөр хараалагданхай.

Шэнэ түхэлэй ашаанай болон хүнгэн автомобильнуудые, газар хахалдаг, модо таллуулдаг, намаг хатаалгада хэрэглэгдэдэг тракторнуудые, хүдөө ажахын машинануудые бүтээдэг болохо гэжэ хараалагдаа.

Арадай ажахын болон үргэн дэлгүүрэй улам ургажа байгаа хэрэглэмжые барилгын материалнуудаар хангаха зорилгоор цемент, хабсаргагдадаг түмэр бетон конструкцинууд болон детальнуудые, шифер, зөөлэн хушалта, шэл бүри ехээр үйлэдбэрилэн гаргадаг болохо гэжэ түсэбэй проектээр хараалагдана. Тиихэдэ эгээн лэ таарамжатай һайн барилгын материалнууд бүри ехээр гаргагдадаг болохо байна.

(Түгэсхэлынь 2-дохи нюурта)

АГУУХЭ ОКТЯБРИИН 50 жэлэй хүндэлэлдэ

ЭРЬЕ ХОНИД ТАРГАН

Дашабыл Гомбоев хани нүхэртэеэ «Эрдэм» совхоздо хоёрдохи жэлээ хони харууһалжа байна. Харууһалдаг 710 толгой эрье хонидынь тобир тарган. Үнгэрэгшэ жэл хонин бүриһөө 3 килограмм 800 грамм нооһо хайшалжа, түсэбөө холо үлүүлэн дүүргээ. Намар тэдэ эрье хонидоо гүрэндэ эрхим һайн сэгнэлтэтэйгээр тушаагаа. Тиигэжэ ажахыда түсэбһөө гадуур мяха тушааһанай түлөө нилээд ехэ олзо оруулһан байха.

Мүнөө 651 толгой эрье хонидые харууһална. Бардам хүрэхэ үбһэ тэжээл бэлдэнхэй. Ногоон набша намаашье бэлдэһэн байха.

— Агуухэ Октябриин революциин 50 жэлэй ойн һайндэрэй урдахана бүхы хонидоо гүрэндэ тушаахаб. Буряад зоной хэлэдэгээр хурга зузаан гадартайгаар хонидоо тушаахаб гэжэ мэдүүлхэ байнаб,—гээд нүхэр Гомбоев хөөрэнэ.

Хэлэһэндээ хүрэжэ, һанаһанаа бэелүүлдэг хүн ха юм, найдахаар!

Д. ЛОПИЛОВ.

Мухар-Шэбэр.

БЭЛЭГТЭЙГЭЭР УГТАХАЛ

«Улаан Оронго» колхозой һү һаалиин дүрбэдэхи гүүртын һаалишан Дулмажап Пурбо-Доржиевна Мадаганова жэлэй эхиндэ 13 гунжадые даажа абаад, тус бүриһөөнь 900 литр һү һааха гэжэ шиидэһэн байгаа. Һаалишан энэ түсэбөө август һарын хуушаар дүүргэжэ, нютагайнгаа хүн зоной магтаалда хүртөө. Тэрэ мүнөөдөө бүхы һааляа 16 мянган литртэ хүргэхөөр эршэ түгэс ажаллажа байнхай.

Нүхэр Мадаганова ерэхэ жэлдэ үнеэн бүриһөө 1400 литр һү һаажа, нэгэ—нэгэ тугал абаха гэһэн түсэбтэй. Зүгөөр энэ түсэбөө 1967 оной ноябриин 7 болотор дүүргэхэ уялгатай.

Г. РИНЧИНО.

Бэшүүрэй аймагай «Победа» колхозойхид үхэр малдаа бардам тэжээл бэлдээ. Гүүртэ, отара бүхэнэй газаа шаргатай үбһэн асарагдана. Поли дээрэһээ һоломон татагдана. Зураг дээрэ: колхозой механизаторнууд таряанай поли дээрэһээ һоломо асаржа ябана.

Ф. СОРОКИНОЙ фото.

СССР-эй АРАДАЙ АЖАХЫЕ 1967 ОНДО ХҮГЖӨӨХЭ ГҮРЭНЭЙ ТҮСЭБ ТУХАЙ

(Түгэсхэл. Эхининь 1-дэхи нюурта)

Барилгын материалнуудай промышленностиин саашанхи хүгжэлтэ хангахын тулада энэ һалбарида хэгдэхэ капитальна хүдэлмэридэ мүнгэ һомололгые 12,0 үлүүтэй процентээр нэмээхэ гэжэ хараалагдана.

Хүн зондо зорюулагдаха эд бараа үйлэдбэрилгые хүгжөөлгэдэ 1967 оной түсэб соо ехэ анхарал хандуулагдаһан гэжэ элидхэлшэ тэмдэглээ. Эдеэ хоолой болон хүнгэн промышленностиин һалбаринуудые хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ.

Хүнгэн промышленностиин продукци 1967 ондо 6,1 процентээр, эдеэ хоолой зүйл гаргадаг промышленностиин һалбаринуудай — 6,2 процентээр нэмэхэ. Эдэ һалбаринуудые хүгжөөлгэдэ 1,7 үлүүтэй миллиард түхэриг һомологдохо байна. Энэ хадаа 1966 онойхитой сасуулбал 11,5 шахуу процентээр ехэ болоно.

Зоной дунда угаа ехэ гүйсэтэй арадай хэрэглээдэй эд бараа үйлэдбэрилэн гаргалгые горитойгоор нэмээхэ, гаргагдадаг продукциин шанар болон газаа талын түхэл маягые һайжаруулха гэжэ хараалагдана.

Эдеэ хоолой промышленностиин продукци гаргалгые мүн лэ шанарай талаар хубилалтанууд болохо юм. Мяха абалгын нийтэ дээрээ 7,6 процентээр нэмэхэдэ, шубуунай мяха абалга 20 процентээр дээшэлхэ байха. Загаһан болон хүргэһэн мяха хадгалха 18 процентээр, үдхэн һөөр бүлэлүүлэгдэһэн продукци гаргалга 8,2 процентээр, сыр болон брынзэ гаргалга 17 процентээр нэмэхэ юм. Бүхы дээрээ загаһа барилгын 8,6 процентээр нэмэхэдэ, худалдагдаха загаһанай продукци 12,0 шахуу процентээр дээшэлхэ, тиихэдэ түхэл янза болон шанарынь горитойгоор һайжарха байна.

Эрхим болон нэгэдэхи сортын шэниисын гурилаар баригдаһан хилээмэ булканууд 15 процентээр нэмэхэ.

1967 ондо хүнгэн болон эдеэ хоолой промышленностиин предприятинуудай хүсэн горитойгоор ургаха.

Культурно-ажаһуудалай эд бараанууд нилээд ехэ хэмжээтэйгээр гаргагдаха болоно.

Нютагай түүхэй эд, материалнууд болон промышленна предприятинуудай үлэгдэлнүүдые үйлэдбэридэ эгээн лэ схээр хэрэглэхэ үүргэтэй нютагай промышленностиин үмэнэ арадай хэрэглэлэй эд бараа бүри элбэгээр гаргаха ехэ зорилгонууд табигдана.

Совет хүнүүдые эд бараагаар хангалгые али болохоор һайжаруулха, хамһан туһалалгые үргэдхэхэ гээшэ бүхы советскэ болон ажахын органуудай эгээн шухала зорилгонуудай нэгэн болоно гээд элидхэлшэ онсолон тэмдэглээ. СССР-эй болон союзна республиканууддай хүнгэн болон эдеэ хоолой промышленностиин министерствэнүүдэй зорилго юуб гэхэдэ, хараалагдаһанай жэшээгээр продукци гаргалгые хангахаһаа гадна, хүн зоной ямар эд бараа хэрэглэхые эрмэлзэдэг байһыень хаһа саг соонь, түргэнөөр обёорхо, бүтээн гаргагдадаг зүйлнүүдэй шанарые саг үргэлжэ һайжаруулха, түхэл янзыень үргэдхэхэ хэрэгтэй.

1967 ондо транспорт болон хэлхээ холбоон саашадаа хүгжэхэ. Бүхы түхэлэй транспортаар ашаа шэрэлгын 5,6 процентээр нэмэхэдэ, далайн болон трубопроводно транспорт хурдан түргэнөөр хүгжэхэ. Пассажирнуудые шэрэлгэ 6,2 процентээр нэмэхэ. Далайн транспортаар ашаа шэрэлгэ 18,6 процентээр, нефть болон нефтепродуктнуудые трубопроводуудаар урадхуулан зөөлгэ—10 процентээр нэмэхэ юм.

Түмэр замаар шэрэгдэдэг бүхы ашаанай 92 үлүүтэй процентыень электровозууд болон тепловозууд зөөдэг байха. Ерэхэ жэлдэ 536 километр утатай шэнэ түмэр зам, 1850 километр утатай электрижүүлэгдэһэн лини ашаглалгада үгтэхэ.

Гол мүрэнэй транспорт, илангаяа Сибириин мүрэнүүдтэ саашадаа хүгжэхэ юм. Бүхы пассажирнуудые шэрэлгын 35 шахуу процентнь автомобильна транспортаар бэелүүлэгдэхэ. 13 мянга шахуу километр утатай, хатуу хушалтатай шэнэ автомобильна харгынууд ашаглалгада үгтэхэ байна.

Хэлхээ холбооной хэрэгсэлнүүд—кабельна болон радиорелейнэ лининүүд, радио-дамжуулгын, телевизионно станцинууд саашадаа хүгжөөгдэхөөр хараалагдана.

1967 ондо Москвагай телевизионно центртэ зорюулагдажа, дэлхэй дээрэхи эгээн үндэр, ехэ һонин телевизионно башни баригдажа дүүргэгдэхэ. Тэрэ 525 метр үндэр байха юм. Энээнһээ уламжалан, Москвагай программые хараха арга бүри холын нютагуудта олгогдохо болоно.

Түсэбтэ даалгабаринуудые дүүргэлгэ, үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлгэ, арадай ажахын хүгжэлтые түргэдхэлгэ научно-техническэ дэбжэлтын хэр түргэнөөр бололгоһоо горитойгоор дулдыдаха байна. 1967 ондо научна шэнжэлэлгэнүүдэй, проектно-конструкторска хараалалгануудай үрэ дүнгые хэрэглэһэнэй үндэһөөр энергетическэ, технологическа, транспортна болон барилгын түхеэрэлгэнүүд промышленностьда шэнээр үйлэдбэрилэн гаргагдаха. Тэдэнэй нилээд олониинь хүсэ шадалайнгаа, технико-экономическа үрэ дүнгэйнгөө талаар дэлхэйн техникын һүүлшын түйлалтануудһаа дутуугүй байха.

Арадай ажахын түсэбөөр (министерствэнүүдэй түсэбүүдые оруулангүй) 450 гаран ондоо янзын шухала шэнэ зүйлнүүдые промышленна аргаар үйлэдбэрилэн гаргадаг болохо гэжэ хараалагданхай. Тэдэниие арадай ажахыда хэрэглэлгэ экономическа талаараа горитой ашаг туһатай байха.

Түрүү технологиие хэрэглэхэ, үйлэдбэриин хүдэлмэриие оньһожоруулха, автомадаар зэбсэглэхэ талаар 300 гаран эгээн лэ шухала даалгабаринуудые бэелүүлхэ гэжэ хараалагдаа.

Технологическа онол аргануудые залан хүтэлбэрилхын тулада тоололгын техникэ хэрэглэлгэтэй 57 автомат оньһо түхеэрэлгые, түсэблэлгэ, бүридхэл хэхэ, предприятинууд болон нэгэдэлнүүдые хүтэлбэрилхэ автомат оньһо түхеэрэлгэ хүсэдөөр гү, али тус тус шатануудаарнь арадай ажахыда нэбтэрүүлхэ даалгабаринууд хараалагданхай. Тэрэшэлэн научна, инженернэ болон түсэблэлгын-экономическа тоололгонуудые хэхын тулада элдэб организацинуудта 85 информационно- тоололгын центрнүүдые, 59 тоололго бодолгын центрнүүдые байгуулха гэжэ хараалагдаа.

Научно-шэнжэлэлгын, проектно-конструкторска организацинууд научна шэнжэлэлгэнүүд болон хараалан тодорхойлолгонуудые үргэнөөр бэелүүлхэ байна.

1967 ондо эрдэм-шэнжэлгын эмхи зургаануудай материально-техническэ үндэһэ һуурииe һайжаруулха тушаа хэмжээ ябуулганuудые бэелүүлхэ гэжэ хараалагданхай. Энэ ушар хадаа эрдэмэй шэнжэлгэнүүдэй хэмжээе дээшэлүүлгэдэ болон шэнжэлгэнүүдые түргэдхэлгэдэ туһалха байха.

Энээнтэй хамта Эрдэм, техникын гүрэнэй комитет, Науканuудай академи болон министерствэнүүд шухала удха шанартай бэшэ эрдэм-шэнжэлгын хүдэлмэринүүдые болюулха тушаа, үндэһэ баримтагүйгөөр дабтан хэгдэдэг эрдэмэй шэнжэлгэнүүдые усадхаха тушаа, үрэ багатайгаар хүдэлмэрилдэг эрдэм шэнжэлгын эмхинүүдые үгы болгохо тушаа хэмжээнүүдые абахань шухала.

Энэ табан жэл соо үйлэдбэриие болон барилгые үргэн ехээр эрхилжэ, экономикын хүгжэлтые хурдадхаха, арадай жаргалта байдалые һайжаруулха талаар хараалагдаһан зүйлнүүд нийтын үйлэдбэриин ашаа үрые дээшэлүүлгэ дээрэ үндэһэлнэ.

Тиимэһээ 1967 оной түсэбэй шухалын шухала зорилго юуб гэхэдэ, шэнэ техникэ нэбтэрүүлһэнэй, үйлэдбэриие эмхидхэхэ болон ударидаха хэрэгые һайжаруулһанай, ажалай түлбэриин социалис ёһо гуримые эрид шууд бэелүүлһэнэй үндэһэ һуури дээрэ ажалай бүтээсые дээшэлүүлхэ ябадал болоно. Промышленность дотор ажалай бүтээсые 5 процентээр дээшэлүүлхэ гэжэ хараалагдана. Ажалай бүтээсын дээшэлһэнэй ашаар продукциин нийтэ нэмэлгын 70 процентнь абтаха ёһотой.

Тиихэдэ хүдэлмэришэдэй тооё олон болгонгүйгөөр продукци ехээр бүтээн гаргахын түлөө түрүү предприятинуудай хүдэлөөе али бүхы аргаар дэмжэхэ хэрэгтэй.

Ажалай бүтээсын ургалта, мүн тэрэшэлэн продукциин единицэ бүриин гаргашые хороолго, ашаа үрэгүй гээлтэнүүдые зайсуулга хадаа 1967 ондо промышленность дотор үйлэдбэриин гаргашые 1,2 процент шахуу, түмэр замай ашаа шэрэлгэнүүдэй өөрынь үнэ 1,2 процентээр доошолуулха арга олгохо байна. Арадай ажахын бүхы һалбаринууд дотор юумэнэй өөрынь үнэ хямдаруулга хадаа 1967 ондо олзын ургалтые 13 процентээр ехэ болгохо ябадал хангаха зэргэтэй.

Манай ороной экономическа хүгжэлтын шэнэ үлэмжэ дээдэ шатада гарахатайнь хамта үйлэдбэриин гол фондуудые ашаглалгада шанга анхарал табиха тухай асуудал табигдана. Нэн түрүүндэ бии байгаа түхеэрэлгые ашаглалга нилээд һайжаруулагдаха ёһотой.

Ажахын реформо амжалтатайгаар бэелүүлхэ шиидхэхы эрхэ нүхэсэлнүүдэй нэгэн хадаа промышленна продукциин оптово сэнгүүдые зохид һайн болгохо ябадал мүн. Мүнөө шэнээр хаража үзэһэнэй эсэстэ оптово сэнгүүд үлэмжэ зүб болохо, предприятинуудай ажал ябуулгые сэгнэлгын, урмашуулгын фондуудые байгуулгын зүб зам болохо ёһотой.

Партиин XXIII с'ездын, КПСС-эй ЦК-гай мартын (1965 оной), майн (1966 оной) Пленумуудэй шиидхэбэринүүд соо хүдөө ажахые хүгжөөлгын зорилгонууд болон гол шэглэлнүүд тодорхойлогдонхой гэжэ Н. К. Байбаков үргэлжэлүүлбэ.

Бэлэдхэлнүүдэй болон худалдан абалгын сэнгүүдэй шэнэ гуримые урмашуулдаг удха шанартай болголго колхозууд болон совхозуудай экономикые бэхижүүлгэ, хүдөө ажахые техникээр хангалга, минеральна үтэгжүүлгэнүүдые ехээр үгэлгэ болон парти, правительствын шиидхэбэреэр бэелүүлэгдэжэ байгаа бусадшье хэмжээнүүд мүнөө жэлдэ хүдөө ажахын продуктнуудые ехээр үйлэдбэрилхэ, худалдан абаха хэрэгтэ нилээд үүргэ дүүргэээ. Саашадаа эдэ хэмжээнүүдэй үрэ хүдөө ажахын үйлэдбэриие дэбжүүлгэ дээрэ улам ехээр харагдаха байха.

Хүдөө ажахын материально-техническэ үндэһэ һуурииe саашадань бэхижүүлхэ тушаа томо хэмжээ ябуулганууд түсэб соо хараалагданхай. Үйлэдбэриин барилгануудые хэхэ, шэнэ техникэ абаха һомололгонуудай хэмжээн гүрэнэй кредидэй туһаламжаар колхозуудай һомолһон зөөри хараада абалгатайгаар 11,3 миллиард түхэриг хэмжээтэйгээр (оройһо тарья хадагалха болон буйлуулха предприятинуудые барилгын гаргашагүйгөөр) хараалагдана гэхэ гү, али 10 процент тухай ургаха байна. Тэрэ тоодо гүрэнэй капитальна һомололгонууд 5,7 миллиард түхэриг болохо гэхэ гү, али энэ жэлэйхидэ орходоо 8,5 процентээр ургаха байна.

Газарай мелиорациин талаар томо ехэ хэмжээ ябуулганууд түсэбөөр хараалагдана. 1967 ондо 700 мянга шахуу гектар газар хатаагдаха, 261 мянган гектар уһалууриин газар ашаглагдаха байна. РСФСР-эй, Казахай ССР-эй районуудта болон Дунда Азиин республиканuудта 6,6 миллион гектар бэлшээриин газар уһатай болгогдохо.

Энээнһээ гадна, элдэб шалтагаанаар ашаглагдахаяа болиһон уһалууриин болон хатаагдаһан талмайнуудые гуримтай болгохын тулада нилээд ехэ мүнгэ зөөри һомолхо шухала гэжэ мэдэрэгдэнхэй.

Мелиорациин болон уһанай ажахын талаар барилгын-монтажна хүдэлмэринүүдэй хэмжээн 13,6 процентээр ехэ болоожо, 1967 ондо 825 миллион түхэриг болохо.

Ерэхэ жэлдэ промышленность 1966 онойхидо орходоо нилээд ехэ техникэ, минеральна үтэгжүүлгэ, хоро-химикадуудые болон барилгын материалнуудые хүдөө ажахыда үгэхэ байна.

Хүдөө ажахыда 287 мянган трактор, тэрэ тоодо газар хахалалгын 106 мянган тракторнууд, ашаанай 150 мянган автомобильнууд, ороһото тарья хуряалгын 96,5 мянган комбайнууд, 175 мянга гаран тракторна болон автомобильна прицепүүд, 900 мянган электродвигательнууд, газар малталгын болон бусад нилээд олон техникэ, мүн тэрэшэлэн металл болон барилгын материалнууд үгтэхэ байна.

1967 ондо хүдөөгэй 256 мянган километр электрическэ лининүүдые байгуулха гэжэ хараалагданхай. Энэ хадаа хүдөө ажахы дотор электроэнерги хэрэглэлгые 28 миллиард киловатт-час хүрэтэр гэхэ гү, али 15 процентээр ехэ болгохо арга олгоно. Жэлэй эсэс хүрэтэр бодото дээрэ бүхы совхозууд болон колхозууд, колхозникуудай болон совхозуудай хүдэлмэрилэгшэдэй гэрнүүдэй 90 шахуу процентнь электричествэтэй болгогдохо.

Хүдөө ажахын ургамалнуудай ургасые дээшэлүүлгын шухалын шухала арга хадаа минеральна үтэгжүүлгэ мүн болоно. 1967 ондо минеральна үтэгжүүлгэнүүдые үгэлгэ 32,1 миллион тонно хүрэтэр гэхэ гү, али 1966 ондо үгтэхэ түсэбһөө 8 процентээр ехэ болохо байна. Дүрбэн жэл соо (1964—1967) хүдөө ажахыда минеральна үтэгжүүлгэнүүдые үгэлгэ хоёр дахин ехэ болохо гэжэ зааха хэрэгтэй.

Хүдөө ажахын техникые, минеральна үтэгжүүлгэнүүдые, горючи болон түрхилгын, мүн бусад материалнуудые хэрэглэхэ талаар үшөөл ехэхэн дутуу дунданууд бии гэжэ элидхэлшэ тэмдэглээ.

Арадай ажахын хүгжэлтын ябасань капитальна барилгын түсэбые дүүргэлгээр, капитальна һомололгонуудай ашаг үрые дээшэлүүлгээр нилээд тодорхойлогдоно гэжэ Н. К. Байбаков үргэлжэлүүлбэ. 1967 ондо бүхы дээрээ арадай ажахы дотор капитальна һомололгонуудай нийтэ хэмжээн 55,8 миллиард түхэриг хэмжээтэйгээр хараалагдана. Энэнь мүнөө жэлдэ дүүргэгдэхэ гэжэ хүлеэгдэһэн хэмжээнһээ 7,9 процентээр ехэ байна. Гүрэнэй централизованно капитальна һомололгонууд 41,2 миллиард түхэриг болохо гэхэ гү, али 1966 онойхидо орходоо 7 процентээр ехэ байна.

Гүрэнэй централизованно капитальна һомололгонуудай үлэмжэ ехэ ургалтань хара болон үнгэтэ металлургиин, нефть үйлэдбэрилгын, газай промышленностиие, хүдөө ажахын болон автомобильна машина бүтээлгын, химиин, барилгын материальнуудай промышленностиие, мүн тэрэшэлэн хүнгэн, эдеэ хоолой, мяхаһүнэй промышленностиие хүгжөөлгэдэ зорюулагдахаар хараалагданхай.

Гэр байрын болон коммунальна барилгада мүнгэ һомололго бүхы талаар 11,7 миллиард түхэриг хараалагдана гэхэ гү, али 1966 ондо дүүргэгдэхээр хүлеэгдэһэн түсэбһөө 11,8 процентээр ехэ байна.

Гүрэнэй централизованно капитальна һомололгонуудай хүсөөр арадай ажахы дотор 38,7 миллиард түхэриг хэмжээтэй гэхэ гү, али 1966 онойхидо орходоо 9 процентээр ехэ гол фондуудай ашаглалгада оруулагдаха гэжэ хараалагданхай.

1967 ондо мүнгэ һомололгын централизованно бэшэ талаар нилээд ехэ хэмжээнэй капитальна барилга хэхэ гэжэ хараалагданхай.

Капитальна һомололгонуудай ашаа үрые дээшэлүүлхэ зорилготойгоор СССР-эй министерствэнүүд, ведомствэнүүд, барилгын эмхинүүдэй хүтэлбэрилэгшэд барилгын болзорнуудые нилээд хороохо хэрэгые богонихон болзор соо түйлаха уялгатай. Нэгэ доро баригдажа байһан олон тоото барилгануудта капитальна һомололгонуудые ямаршье үндэһэгүйгөөр хубаарилжа болохогүй.

Шиидхэхы удха шанартай барилганууд дээрэ зөөриие суглуулан табиха гэжэ 1967 оной капитальна барилгын түсэб соо хараалагдана.

Барилгын индустриие саашадань хүгжөөхэ, барилгын эмхинүүдые саашадань бэхижүүлхэ гэжэ 1967 оной түсэб соо хараалагдана.

Үлэдбэриин болон барилгын хараалагдаһан хэмжээнүүдые материально-техническэ хангалгатай тааруулһан материальна балансуудые зохёохо тушаа нилээд хүдэлмэри СССР-эй Госплан хээ гэжэ элидхэлшэ мэдээсээ. Барилга хэхэ материальна хэрэгсэлнүүд нилээд ехэ болоно. Заһабарилга-ашаглалгын хэрэгсэлнүүдтэ табигдадаг материальна зүйлнүүд зарим тэды ехэ болохоор хараалагданхай. Тэрэшэлэн уһан замаар ябалгын богонихон болзортой холын районуудта хэрэгтэй материалнуудай запасууд тэрэшэлэн ехэ болгогдоо. Зүгөөр зарим түүхэй эд болон материалнуудаар арадай ажахыда зарим тэды бэрхэшээлнүүд тохёолдохо байха. Хара металл, химиин зарим зүйлэй продукцинууд, тэрэшэлэн ой модоной болон саарһанай промышленностиин зарим зүйлнүүд энэ тоодо оролсоно. СССР-эй Госплан болон Хангалгын хэрэг эрхилхэ гүрэнэй комитет түсэбэй дүүргэгдэжэ байха үедэ министерствэнүүд болон республиканuудтай хамтадаа арадай ажахын хэрэгсэлнүүдые үлэмжэ хүсэдөөр хангахын тулада хомор продукциин нэмэлтэ арга боломжонуудые бэдэрхэ байха. Промышленна үйлэдбэридэ болон барилга дээрэ түүхэй эд, материалнуудые саашадань алмаха талаар хэмжээ ябуулганууд бэелүүлэгдэхэ зэргэтэй. Алмалтын, арьбалалтын асуудалнуудые бүгэдэ арадай зорилго гэжэ тоолохо хэрэгтэй.

Промышленна продукци үйлэдбэрилгые түсэблэлгын түлөө СССР-эй министерствэнүүдэй харюусалгые дээшэлүүлхэ шухала гэжэ СССР-эй Министрнүүдэй Совет тоолоо гэжэ элидхэлшэ мэдээсээ. Арадай ажахые болон арад зониие элдэб продукцяар хангаха тушаа олон асуудалнуудые министерствэнүүд өөһэдөө шиидхэхэ ёһотой. Энээниие хараада абажа, 1967 онһоо эхилэн, хэдэ хэдэн министерствэнүүдэй өөһэдынь түсэблэдэг продукцинууд олон янзын болоо. Энэнь урдань гүрэнэй түсэбтэ оруулагдадаг байһан юм.

Нийтын үйлэдбэриие хүгжөөхэ тушаа 1967 оной түсэб дотор хараалагдаһан даалгабаринууд арадай ажабайдалые саашадань һайжаруулха бата бэхи үндэһэ һуури байгуулна гэжэ Н. К. Байбаков үргэлжэлүүлбэ. 1966—1967 онуудта арадай жаргалта байдалай шухалын шухала зүйлнүүд — хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай салин хүлһэн, нийтын ажахыһаа абадаг колхозникуудай мүнгэн, натуральна олзонууд, арад зоной бодото олзонууд, гүрэнэй болон кооперативна худалдаа наймаанай розничо эд бараанай эрьесэ — КПСС-эй XXIII съездын Директивэнүүдээр хараалагдаһантай тааралдан ехэ болоно.

Нэгэ хүн бүридэ абажа тоолоходо арад зоной бодото олзонууд 1967 ондо 5,5 процентээр ехэ болохо. Эдэ олзонуудые ехэ болгохо гол эшэ үндэһэн хадаа ажалай түлөө абадаг олзын, нэн түрүүндэ хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай салин хүлһэнэй ургалта мүн. 1967 ондо арадай ажахы доторхи хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай тоо 3 миллион хүнөөр олошоржо, 83 миллион хүн болохо гэхэ гү, али 3,8 процентээр ургаха байна. Салин хүлһэнэй фонд 1966 онойхитой сасуулхада, 1967 ондо 6 процент шахуу нэмэхэ. Хүдэлмэришэд болон алба хаагшадай салин хүлһэнэй ургалтын нэмэлтэ эшэ үндэһэн юун болохоб гэхэдэ, түсэблэлгын болон экономическа урмашуулгын шэнэ гуримда ороһон предприятинуудай дотоодын арга боломжонуудые элирүүлхэ, ашаглаха ябадал болохо байна.

Колхозуудай нийтын ажахыһаа колхозникуудай ажалай түлөө түлэдэг мүнгэн болон продуктнууд 1967 ондо 8,6 процентээр ехэ болохо. Бүхы дээрээ гурбан жэл соо (1965—1967 онуудта) колхозникуудай бодото олзонь 30 гаран процентээр ехэ болохо гэжэ тэмдэглэхэ хэрэгтэй. Энэ хадаа колхозно таряашадай ажабайдалай хэмжээнэй талаар ехэхэн дэбжэлтэ болоһониие гэршэлэн харуулна.

Арад зоной мүнгэн олзын ургаһантай, эд бараанай элбэг болоһонтой дашарамдан, гүрэнэй болон кооперативна худалдаа наймаанай розничо эд бараанай эрьесын хэмжээн 1967 ондо 119,8 миллиард түхэригөөр хараалагдана. Энэнь 1966 онойхидо орходоо 8,1 миллиард түхэригөөр гэхэ гү, али 7,4 процентээр ехэ байна.

Түсэб дотор хараалагдаһан эд бараанууд талха таряанай зүйлнүүдээр, малай болон ургамалай тоһоор, һүөөр, һүнэй продуктнуудаар, кондитерска зүйлнүүдээр, саахараар, үрэ жэмэсэй болон загаһанай консервэнүүдээр арад зоной эрилтые хүсэд хангаха байна. Тэрэшэлэн мяханай болон мяханай продуктнуудай зүйлнүүд, загаһан ехэ болохо. Ерэхэ жэлдэ промышленна эд бараанай дэлгүүрэй фондууд нилээд ехэ болохо.

Нютагай зүйлнүүдые эд бараанай эрьесэдэ оруулха талаар бии байһан арга боломжонууд үргэнөөр хэрэглэгдэхэ, столовонуудай, буфедүүдэй, закусочнануудай хүдэлмэри һайжаруулагдаха зэргэтэй гэжэ элидхэлшэ тэмдэглээ.

Арад зониие соёлой-ажаһуудалай талаар хангалгые саашадань үргэдхэхэ гэжэ хараалагдана гэжэ Н. К. Байбаков үргэлжэлүүлбэ.

Гэр байра барилгые саашадань үргэдхэхэ гэжэ 1967 оной түсэбөөр хараалагдана. Мүнгэ һомололгын бүхы эшэ үндэһэнүүдэй хүсөөр 1967 ондо нийтэ дээрээ 93,4 миллион дүрбэлжэн метр талмайтай гэр байрануудые бариха гэжэ хараалагдана. Энэ хадаа 1966 ондо баригдахаар хүлеэгдэһэнһээ 14 процент шахуу ехэ байна. Хүдөө нютагта гэр байра бариха хэрэгтэ ехэ анхарал хандуулагдана.

Ажалай түлөө абадаг олзын ургахатай хамта хэрэглэмжын нийтын фондуудые 3,5 миллиард түхэригөөр гэхэ гү, али 7,7 процентээр ехэ болгохо гэжэ 1967 оной түсэбөөр хараалагдана.

Һургуулиин наһа гүйсөөгүй үхибүүдэй эмхи зургаануудые үргэдхэлгэдэ ехэ анхарал табигдана. 1967 оной эсэс багта саг үргэлжын яслинуудта болон саадуудта байдаг үхибүүдэй тоо 9,2 миллион хүн хүрэтэр олошорхо гэхэ гү, али 1965 онойхитой сасуулхада 23 процент шахуу нэмэхэ байна.

Арад зоной нийтэ эрдэмэй хэмжээе саашадань дээшэлүүлхэ гэһэн хэмжээнүүд 1967 оной түсэб соо хараалагдана. Дунда һургуулинуудай 9-дэхи класста абалга 2,7 миллион хүн болохо гэхэ гү, али найман жэлэй һургуулиие дүүргэгшэдэй нийтэ тоогой 70 процент шахуу болохо. 1966 ондо 64 процент болодог байһан юм. Утадхагдаһан үдэртэй һургуулинууд болон группануудтахи һурагшадай тоо нилээд олон болохо. 1967 ондо тэндэ байдаг үхибүүдэй тоо 3,5 миллион тухай болохо. Энэнь 1966 онойхиһоо 16 процентээр олон байна.

Дээдэ болон тусхай дунда эрдэм саашадаа үргэдхэхэ байна.

Соёлой эмхи зургаанууд, илангаяа хүдөө нютагта саашадаа үргэн олон болохоор түсэблэгдэнэ.

1966 ондо арад зондо медицинскэ туһаламжа хүргэлгэ саашадаа һайжаруулагдахаар хараалагдана. Больницануудай оронуудай тоо 2400 мянган үлүүтэй болохо гэхэ гү, али 80 мянга шахуу ороноор олон болохо байна.

Арадай жаргалта байдалые һайжаруулха тушаа 1967 оной түсэб дотор хараалагдаһан ехэ хэмжээ ябуулганууд хадаа совет хүнүүдэй жаргалта байдал тухай манай Коммунис партиин гаргадаг ехэ анхарал оролдолгын эли тодо гэршэ мүн гэжэ элидхэлшэ мэдүүлбэ. 1967 ондо үйлэдбэриин болон капитальна барилгын талаар даалгабаринуудые амжалтатайгаар дүүргэлгэ болон үлүүлэн дүүргэлгэ хадаа ажалшадай ажабайдалые саашадань һайжаруулхын тулада шэнэ арга боломжонуудые элирүүлхэ арга олгохо байха.

Саашань элидхэлшэ союзна республикануудай арадай ажахын хүгжэлтэ дээрэ тодорхойгоор тогтобо. Союзна республиканууд болон экономическа районуудай мэргэжэлые, комплексно хүгжэлтые болон байгаалиин шэнэ арга боломжонуудые ажахыда хабаадуулха хэрэгые саашадань гүнзэгырүүлһэнэй үндэһэ һуури дээрэ ороной үйлэдбэрилгын хүсэнүүдые хубаарилан табилгые саашадань һайжаруулха гэжэ 1967 оной түсэб дотор хараалагдана. Н. К. Байбаков тус тус союзна республикануудай арадай ажахын хүгжэлтые тоо баримтануудаар харуулаа. Союзно-республиканска болон республиканска мэдэлэй ажахые хүгжөөлгэдэ 179 миллион түхэригэй хэмжээтэй централизованно капитальна һомололгонууд табигдана гэжэ мэдээсэбэ. Энэнь 1966 онойхиһоо 9,2 процентээр ехэ байна.

Элидхэлшэ гадаадын худалдаа наймаае болон бусад оронуудтай экономическа харилсаа холбооe саашадань хүгжөөхэ асуудал дээрэ тогтожо хэлэбэ. СССР-эй гадаадын экономическа холбоо барисаанууд хадаа эб найрамдалай, социальна хүгжэлтын түлөө тэмсэлэй аша хэрэгтэ таарамаар уласхоорондын ехэ удха шанартай нүхэсэл мүн болоно гэжэ мэдүүлээ. СССР-эй гадаадын худалдаа наймаанай эрьесэ 1967 ондо 6 процентээр ехэ болохо.

1967 ондо социализмын оронуудтай Советскэ Союзай экономическа холбоо барисаань бүри ехээр бэхижэхэ, эд бараанай эрьесэнь 9 процентээр ехэ болохо байна. Тэрэшэлэн эрдэм, техникын талаар хани харилсаан үргэдхэхэ. Хүгжэжэ байгаа оронуудтай манай гадаадын худалдаа наймаанай холбоо барисаан үргэдхэхэ байна. Хэдэ хэдэн капиталис оронуудтай, нэн түрүүндэ Финлянди, Франци, Итали, Япони болон бусад зарим оронуудтай худалдаа наймаан саашадаа үргэдхэгдэхэ гэжэ хараалагдана.

1967 оной түсэб хадаа 1966—1970 онуудта СССР-эй арадай ажахые хүгжөөлгын табан жэлэй түсэбэй хүбинь болгогдон зохёогдонхой гэжэ Н. К. Байбаков мэдүүлбэ. Тэрээн соо хараалагдаһан даалгабаринууд хадаа СССР-эй арадай ажахы табан жэлэй түрүүшын хоёр жэл соо КПСС-эй XXIII съездын батаһан Директивэнүүдэй ёһоор хүгжэхэ байһыень харуулна.

СССР-эй Госплан мүнөө үедэ табан жэлэй түсэб зохёохо хүдэлмэриие дүүргэжэ байна. Тэрээн соо табан жэлэй жэл бүридэ хубаагдаһан даалгабаринууд тодорхойлогдоно. Энэ түсэб КПСС-эй Центральна Комитедтэ болон СССР-эй Министрнүүдэй Советдэ үгтэхэ байна.

1967 оной түсэб дотор хараалагдаһан даалгабаринууд манай ороной экономикые бэхижүүлгэдэ, СССР-эй оборонын хүсэ шадалые ехэ болгохо хэрэгтэ зорюулагданхай, совет арадай материальна жаргалта байдалые саашадаа нилээд һайжаруулхаар хараална, энэ ушар үндэһэн аша хэрэгтэ таарана гэжэ түгэсхэлдөө элидхэлшэ тэмдэглээ. Түсэбые дүүргэлгэ хадаа Агууехэ Октябриин социалис революциин табин жэлэй ойн хүндэлэлдэ дэлгэржэ байгаа социалис мүрысөөнтэй дашарамдаһан манай ороной ажалшадай зохёон байгуулхы ехэ дэбжэлтын оршон байдалда үнгэрхэ байха.

СССР-эй 1967 ОНОЙ ГҮРЭНЭЙ БЮДЖЕТ ТУХАЙ, СССР-эй 1965 ОНОЙ ГҮРЭНЭЙ БЮДЖЕДЭЙ ГҮЙСЭДХЭЛ ТУХАЙ

СССР-эй Финансын министр В. Ф. ГАРБУЗОВАЙ элидхэлһээ

СССР-эй Министрнүүдэй Совет СССР-эй 1967 оной гүрэнэй бюджеые СССР-эй Верховно Соведэй үзэмжэ ба баталамжада табиба гэжэ нүхэр Гарбузов хэлэбэ. Ерэхэ жэл манай ороной ажабайдалда онсо удхэ шанартай байха болоно. Советскэ Союзай арадууд, бүхы түрүү хүн түрэлтэн түүхэтэ ойе—дэлхэй дээрэхи түрүүшын социалис гүрэнэй табин жэлэй ойе 1967 ондо тэмдэглэхэнь.

Совет арад ленинскэ Коммунис партиин хүтэлбэри доро зохёон байгуулхы ажалаараа социалис общество байгуулаад, коммунизмын материально-техническэ үндэһэ һуури амжалтатайгаар табижа байна. Совет арадай илалтанууд марксизм-ленинизмын агууехэ суртал һургаалнуудай илан мандахын түлөө тэмсэлдэ бүхы дэлхэйн ажалшадые зоригжуулна.

1964—1965 онуудта партиин Центральна Комитедэй пленумүүд дээрэ, КПСС-эй XXIII съездээр баталагдаһан шиидхэбэринүүд манай социалис обществын хүгжэлтэдэхи шэнэ шатые нээгээ. Эдэ шиидхэбэринүүдэй асари ехэ, аша түгэс нүлөөн оронойманай политическэ, экономическа, нийтын бүхы ажабайдалда улам эли тодоор үзэгдэжэ байна.

Партиин XXIII съезд табан жэлэй түсэб тушаа Директивэнүүд дотороо социалис экономикын бүхы арга боломжо һайнаар ашаглаха зорилгонуудые тодорхойлһон юм. Нүхэр Л. И. Брежнев съезд дээрэ ингэжэ заагааһэн: «...Табан жэлэй түсэбэй даабаринууд материально-техническэ үндэһэ һуури хүгжөөхэ, ажалшадай байдал улам һайжаруулха, арадай ажахын нөөсэ баялигуудые тоогой талаарнь арьбадхаха, экономикын шанарай талаар саашадаа ехэ хубилалтануудые хэхэ, үйлэдбэрилгын хүсэ хүгжөөхэ социально-экономическа харилсаа һайжаруулха хэрэгүүдые таһаршагүй холбоотойгоор хараална.

Түсэблэлгэ нарижуулан һайжаруулхын, үйлэдбэрилгэ экономическа талаарнь бүри ехээр урмашуулхын тула мартын, сентябриин Пленумүүд дээрээ партиин тодорхойлһон, КПСС-эй XXIII съездын һайшааһан хэмжээ ябуулганууд угаа ехэ удха шанартай.

Экономическа реформо хадаа партиин, гүрэнэй мэдэлдэ байһан тон шухала арга хэмжээн болоно, энэнэй туһаламжаар социалис экономикын ашаг үрые дээшэлүүлхэ, коммунис байгуулалтын эршэ темпые түргэдхэхэ зорилго амжалтатайгаар шиидхэгдэхэ байха. Олон миллион ажалшадай хамтын оролдолго хүсэлэлгэ гаргаал һаань, гүрэн түрын удха шанартай энэ зорилго амжалтатайгаар бэелүүлэгдэжэ шадагдаха.

Совет хүнүүд партиин шиидхэбэринүүдые бодото дээрэнь бэелүүлэн, 1966 ондо—түсэбтэ шэнэ табан жэлэй түрүүшын жэлдэ коммунис байгуулалтын бүхы һалбаринуудай талаар ехэ амжалтануудые түйлаа. Манай арад зон асари ехэ түсэбүүдээр урмашан зоригжоод, ажалай оролдолго хүсэлэлгэеэ улам арьбадхаа, жэлэйнгээ түсэб болзорһоонь урид дүүргэхын түлөө, Совет засагай 50 жэлэй ойе эрхим һайнаар угтахын түлөө социалис мүрысөө үргэнөөр дэлгэрүүлээ гэжэ элидхэлшэ хэлэбэ.

КПСС-эй ЦК-гай мартын Пленум хүдөө ажахыдахи байдал гүнзэгыгөөр шэнжэлһэнэй үндэһөөр арадай ажахын тон шухала энэ һалбариие хүгжөөхын тула шухала экономическа, эмхидхэлэй хэдэн олон хэмжээнүүдые хараалаад, КПСС-эй XXIII съездын шиидхэбэринүүд дотор саашадаа гүнзэгырүүлэгдэһэн байна. Эдэ хэмжээ ябуулганууд бүри энэ жэлдэ ашаг үрэнүүдээ үгөө. Ороһото ургамалнуудай талаар Совет засагай оршон мандажа байгаа бүхы жэлнүүдтэхиһээ үндэр баян ургаса абтаа. Мал ажалай ашаг шэмэ нэмээ. Колхозууд, совхозуудай экономикэ ба мүнгэн һан һайжараа, тэдэнэй үйлэдбэриин фондууд нэмээ, хүдөө ажахын хүдэлмэрилэгшэдэй олзо орошонь нилээд ехэ болоо.

Обществын материальна, оюун бодолой ажабайдалда ехээр нүлөөлдэг эрдэм, техникын хүгжэлтэ дэбжэлтэ нийтын үйлэдбэриин хүсэн түгэлдэрөөр хүгжэхэ шиидхэхы нүхэсэлнүүдэй нэгэн боложо байнхай.

Экономико хүгжөөлгын ехэ амжалтанууд национальна доходоо улам арьбадхаха хэрэгтэ эли тодоор харагдана. Энэмнай мүнөө жэлдэ 7 процент үлүүтэйгээр нэмэхэ. Тиигэһэнэй ашаар манай Эхэ ороной экономическа хүсэ шадал бэхижүүлхын, арад зоной байдал улам һайжаруулхын тула парти, правительствын хараалһан зорилгонуудые шиидхэхэ үшөө нэгэ шухала алхам хэхэ арга олгоо.

Хүн зоной 1966 оной мүнгэн олзонь 1965 онойхиһоо 9,3 процентээр нэмээ гэжэ элидхэлшэ тэмдэглэбэ. Хүдэлмэришэд, алба хаагшадай ажалай түлөөһэнэй-салин хүлһэнэй, колхозникуудай хамтынгаа ажахыһаа абадаг олзо доходой ургалта улад зоной олзын нэмэхэ гол нүхэсэл болоно.

Олониитын хэрэглэлэй фондууд улам нэмэжэ үргэлжэлһөөр. 1966 ондо тэдэ фондуудынай 45 миллиард үлүүтэй түхэриг боложо, 7,9 процентээр нэмэһэн байна. Арадай гэгээрэл, эрдэм соёл, социальна тэдхэмжэ улам хүгжөөгдөө.

ВЦСПС-эй, тэрэнэй профсоюзна органуудай табидаг, гүйсэдхэдэг гүрэнэй социальна страховациин бюджет жэл соо 900 миллион шахуу түхэригөөр нэмэжэ, 11,4 миллиард түхэриг болоо. Тиигэһэнэй үндэһөөр пенси ба тэдхэмжэдэ зорюулагдадаг, санатори болон амаралтын гэрнүүдтэ, пионерэй лагерьнуудта ошохо түлөөһэгүй, хүнгэлэлтэнэй путёвконуудта, мүн бусад зорилгоор гаргашалагдадаг мүнгэнэй хэмжээе улам нэмээхэ арга олгоо. Энэ жэлдэ гэр, байрын, культурно-ажаһуудалай барилга ехээр эрхилэгдээ. Арба нэгэ миллион хүнүүд шэнэ байрануудта нүүжэ ороһон гү, али гэр байраа һайжаруулһан байна.

Хүн зон олзо доходойнгоо нэмэһэнэй ашаар эдеэ хоолой зүйлнүүдые, эд бараа һураггүй ехээр худалдан абадаг болоо. 1966 ондо розничо эд бараанай эрьесэ сасуулагдаһан сэн-

(Түгэсхэлынь 3-дахи нюурта)

СССР-эй 1967 ОНОЙ ГҮРЭНЭЙ БЮДЖЕТ ТУХАЙ, СССР-эй 1965 ОНОЙ ГҮРЭНЭЙ БЮДЖЕДЭЙ ГҮЙСЭДХЭЛ ТУХАЙ

(Түгэсхэл. Эхиниинь 2-дохи нюурта)

…р 8,5 процент нэмэә. Тэрэшэлэн …н зоной нөөсэлэлгын саг үргэлжэ …эжэ байһан ушар совет хүнүүдэй …н дэлгэр байдалай улам һайжар…байһые гэршэлнэ. Нөөсэлэлгын …ксануудта табигдаһан мүнгэнэй …хэмжээн энэ жэл 4,3 миллиард түхэ…гөөр нэмэһэн байна.

Гүрэнэй мүнгэ зөөриин улам элбэг …hohон, ороной бюджедэй гүйсэд…дэһэн ябадал арадай ажахын тү…эй амжалтатайгаар дүүргэгдэхэ …а хангаа.

1966 ондо СССР-эй гүрэнэй бюд…т нимэ тоо хэмжээтэйгээр гүйсэд…дэхэ гэбэл: олзын талаар—107,0 …иллиард түхэриг болохо гү, али тү…бнай 100 процент дүүргэгдэхэ; гар…шын талаар—106,7 миллиард тү…риг болохо гү, али түсэбнай 99,9 …роцентээр дүүргэгдэжэ, олзомнай …гагшаһаа 0,3 миллиард түхэригөөр …үү болохо.

Бюджедэй гүйсэдхэгдэжэ байхада, …элтэ мүнгэ зөөри элирүүлхэ, эл…лхын тула СССР-эй Министрнүү…й Совет гүрэнэй мүнгэ зөөри гар…шалгын талаар арьбалалта алмалта …зорилготой шухала шиидхэбэри…үдые гаргаа.

1966 оной арадай ажахын түсэ…й ба бюджедэй дүүргэгдэһэнһээ …амжалан, совет хүнүүдэй үүсхэлэй, …эбхи хэшээлэй урган бадарһанай …эһөөр ерэхэ жэлдэ ажахын, соё…й байгуулалтын талаар хараалаг…һан ехэ программа бүрин бэелүү…лэхэ гэжэ найдаха арга олгоно.

СССР-эй 1967 оной гүрэнэй бюд…дэй проект табихадаа, табан жэлэй …эб тушаа КПСС-эй XXIII съездын …рективэнүүдээр табигдаһан зорил…нүүдые, арадай ажахын бүхы һал…ринуудтахи түсэблэлгэ нарижуул…а ба экономическа урмашуулга һай…аруулхын тула партиин хараалһан …эмжээ ябуулганууды сэхэ шууд …элүүлгэһээ эшэ абаһан байна гэжэ …Ф. Гарбузов «Бюджедэй олзо ба …ргаша» гэһэн бүлэг дотор онсолон …мдэглэбэ. Бюджет хадаа ороной эко…мическа хүгжэлтэ ба оборонно ху…э шадалые саашадань хүгжөөхэ, …ад зоной байдал улам һайжаруул…а хэрэг шухала мүнгэ зөөреэр хан…на.

Бюджедэй олзонь 110,1 миллиард …хэриг гэхэ гү, али 1966 оной тур…а соо гүйсэдхэгдэхөөр хүлеэгдэ…энһээ 3,1 миллиард түхэригөөр ехэ …йха гэжэ хараалагдана. Гаргашань …09.9 миллиард түхэриг гэхэ гү, али …966 ондо гаргашалагдахаар хүлеэг…эһэнһээ 3,2 миллиард түхэригөөр …э болохо гэжэ хараалагдана. Олзо…ай гаргашаһаа 0,2 миллиард тү…эригөөр ехэ болохо.

Социалис байгуулалтын темпын …лам түргэдхэгдэһэнэй, үйлэдбэриин …шаг олзын ехэ болоһоной үндэһөөр …оциалис ажахыһаа ородог орошын …эмжээн нэмэжэ, 100,3 миллиард тү…эриг гэхэ гү, али бюджедэй бүхы ол…о доходой 91 процент болохо бай…а.

Экономическа реформын хэгдэһэн…ээ уламжалан, финансын нөөсые ху…аарилха хэрэгтэ болоһон хубилалта…нууд бюджедһээ харагдаха гэжэ …лидхэлшэ хэлэбэ. Шэнэ гуримда …руулагдаһан предприятинуудай ашаг …лзын нэмэһэнэй үндэһөөр тэдэнэй …өөһэдынь мэдэлдэ байха урмашуул…гын фонднууд, үйлэдбэреэ хүгжөөхэ …онд бүридэнэ. Капитальна хүдэлмэ…идэ мүнгэ һомолхо, эрьесын фонд…нүүдые нэмээхэ түсэбэй гаргашануу…ые хангахын тула предприятинууд…а үлээгдэдэг ашаг олзын хубинь ехэ …болоно. Ашаг олзоһоо абтадаг хубинь …йлэдбэриин фонднуудай түлөөһэнэй …үхэлтэйгөөр бюджедтэ орохо болоно.

Эдэ бүгэдэмнай үйлэдбэрилгээ …улам һайжаруулха, үргэдхэхэ, про…дукци худалдалгын, ашаг олзо нэ…мээлгын талаар, арадай ажахын тү…сэбэй ба бюджедэй даабаринуудые …һайнаар дүүргэхэ талаар предприя…тинуудтахи коллективүүдэй урмашал …худхэмжые ехэ болголгодо түһалха …байна.

Арадай ажахын талаар бүхы дээ…рэнь абажа үзэбэл, предприятинуу…дай, ажахын эмхинүүдэй ашаг олзо …жэлэй турша соо 13,0 процентээр …нэмэжэ, 46,7 миллиард түхэриг боло…ло. Ажахы эрхилэлгын шэнэ гуримда …оруулагдаһан предприятинуудай ашаг …олзо 4,7 миллиард түхэриг байхаар …тодорхойлогдоо. Тэрэнэй нэгэ мил…лиард түхэригынь фонднуудай түлөө …түлөөһэнэй түхэлтэйгөөр бюджедтэ …орохо.

Эд товар үйлэдбэрилгын улам нэ…мэһые хараада абажа, 1967 ондо …эрьесын налогоор орохо мүнгэнэй …хэмжээн 40,6 миллиард түхэриг бо…лохо гү, али энэ жэлэйхиһээ 2,9 про…центээр ехэ байха гэжэ хараалагдаа.

Хүн зонһоо татагдаха гүрэнэй на…логууд 9 миллиард түхэригэй хэм…жээтэйгээр бюджедтэ орохо гэһэн, …тиихэдээ хүдэлмэришэд болон алба …хаагшадай салин хүлһэнэй талаар …түсэблэгдэһэн фондые хараада аба…һан байнабди.

Гүрэнэй зөөри ба өөрыгөө мүнхэ…лэлгэ экономическа ехэ удха шанар…тай боложо байнхай. 1966 он до…тор колхозуудта, хүн зондо мүнхэ…лэлгөөр түлэгдэһэн мүнгэнэй хэм…жээн 819 миллион түхэриг гэхэ гү, …али 1965 онойхиһоо 33 процентээр …дээшээ болохо.

Арадай ажахы хүгжөөхэ түсэбтэй …зохилдуулан, СССР-эй гүрэнэй бюд…жедэй гаргаша гол шэглэлнүүдээрээ …нимэ хэмжээтэй байха гэжэ тодор…хойлогдоо:

	(млрд. түхэригоор) 1966 он	1967 он
Арадай ажахы	44,9	46,9
Социально-культурна хэмжээ ябуулганууд	40,5	42,9
Обороно	13,4	14,5
Албан захиргаан	1,4	1,4

Бюджет хадаа социалис экономико хүгжоохын тула арадай ажахын түсэбөөр хараалагдаһан хэмжээ ябуулгануудые мүнгөөр хангана. 1967 он соо арадай ажахыда зорюулагдаһан гаргашануудай ниитэ хэмжээн 4,1 миллиард түхэригөөр нэмэжэ, 86,5 миллиард түхэриг болохо, тэрэ тоодо ажахын өөрынь мүнгэ зөөриһөө — 39,6 миллиард түхэриг орохо.

Элидхэл дотор тэмдэглэгдэһэнэй ёһоор, табигдаха мүнгэн арадай ажахын бүхы һалбаринуудай техническэ хэмжээе улам дээшэлүүлхэ, хүдөө ажахын материально-техническэ баазые бэхижүүлхэ, арадай хэрэглэмжын эдлэл хэрэгсэлнүүдые үйлэдбэрилдэг һалбаринуудые хүгжөөхэ, мүн хүн зоной ажаһуудал хангалга һайжаруулха зорилготой.

Манай социалис гүрэн социально-культурна хэмжээ ябуулгануудта жэл бүри угаа ехэ мүнгэ зөөри табидаг юм. 1967 ондо эдэ хэмжээ ябуулгануудта зорюулагдаха гаргаша гүрэнэй бюджедэй бүхы гаргашын 39 процентнь болохо байха.

Арадай ажахын түсэбтэй зохилдуулан, Советскэ Союзай гадаадын худалдаа наймаанай, илангаяа социалис оронуудтай хэгдэдэг худалдаа наймаанай, эрьесын улам саашадаа нэмэхэ байһаниинь түсэб дотор хараада абтанхай. Правительствануудай хоорондын хэлсээнүүдэй үндэһөөр гадаадын гүрэнүүдтэ үзүүлэгдэхэ экономическа, соёлой ба бусад түхэлэй туһаламжада мүнгэ һомолхо гэжэ бюджедээр хараалагдаа.

КПСС-эй ЦК, СССР-эй Министрнүүдэй Совет КПСС-эй XXIII съездын шиидхэбэринүүдые үндэһэ болгон, гүрэнэй мүнгэ зөөри гаргашалгын талаар шанга алмалта арьбалалта хэхэ асуудалнуудта бүри ехэ анхарал хандуулхыень албан захиргаанай, предприятинуудай, барилгануудай, эмхинүүд ба зургаануудай түбэй, нютагай органуудай хүтэлбэрилэгшэдые 1967 оной бюджедэй проект хараха үедөө уялгалаа. Алмалта арьбалалта хэхын түлөө тэмсэл арадай ажахын бүхы һалбаринуудта ябуулагдаха ёһотой.

Социалис экономико амгалан ёһоор хүгжөөхэ, арад зоной байдал улам һайжаруулха, манай гүрэнэй хүсэ шадалые бэхижүүлхэ, бүхы дэлхэй дээрэ амгалан тайбан байдал сахиха ба батадхахын тула Коммунис партиин, Советскэ правительствын баримталан бэелүүлдэг дотоодын, гадаадын политика депутадуудай үзэмжэ, баталамжада табигдаһан бюджет дотор эли тодоор харагдана гэжэ В. Ф. Гарбузов мэдүүлбэ.

Элидхэлшэ саашадаа промышленностиие мүнгөөр хангалгын, экономическа реформо тухай асуудалнуудта тогтон хэлээ. Манай партиин Центральна Комитет ба правительство КПСС-эй ЦК-гай сентябриин Пленумэй шиидхэбэринүүдэй үндэһөөр түсэблэлгэ нарижуулха, промышленностьдахи экономическа урмашуулгые улам һайжаруулха хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлжэ байна.

Ажахы эрхилхэ шэнэ гурим социалис байгуулалтын үлүү һайниие хүсэд бүринөөр элирүүлэн харуулна, ороной үйлэдбэрилгын асари ехэ хүсые ашагтайгаар хэрэглэхэ, арад зоной байдал эршэмтэй түргэнөөр һайжаруулха бүри зохид эрхэ байдал хангана.

Мүнөө жэл ажахы эрхилэлгын шэнэ онол аргада 673 предприяти оруулагдаа. 2 миллион үлүүтэй гэхэ гү, али промышленностьда хүдэлмэрилдэг бүхы хүнүүдэй 10 үлүүтэй процентнь тэндэ ажаллана. Мүнөө жэл шэнэ гуримда оруулагдаһан бүхы предприятинууд нэмэлтэ уялгануудые абаһан байна. Эдэ предприятинуудай коллективүүд доторой нөөсэ арга боломжонуудые элсүүлэн хэрэглэхэ гэжэ оролдоно. Юундэб гэхэдэ, энээнһээ уламжалан ашаг олзонь нэмэхэ, материальна урмашуулгын фонднуудта ашаг олзоһоо бүри ехэ мүнгэ оруулха арга олгохо байна бшуу.

Тэдэ нэмэлтэ уялгануудынь амжалтатайгаар дүүргэгдээ гэжэ тэмдэглэхэ шухала. Даб дээрэхи мэдээнэй ёһоор, шэнэ гуримда оруулагдаһан предприятинууд түсэбһөө гадуур 200 гаран миллион түхэригэй ашаг олзо оруулаа. Тэрэнэй нилээд ехэ хубинь экономическа урмашуулгын фонд бии болголгодо зорюулагдаад, үлэһэн хубинь—бюджедтэ оруулагдаа. Энэнь юу харуулнаб гэхэдэ, экономическа реформо бэелүүлэгдэхэдээ, предприятинуудтахи коллективүүдэй ба гүрэнэй ашаг түһые тон тааруугаар хангана.

Гарахаяа байгааша жэл промышленностьда, транспортда, худалдаа наймаан ба бусад һалбаринуудта экономическа реформо бэелүүлгын шухала шата болохо байна. Тогтоогдоһон болзорнуудтай зохилдуулан, хүнгэн ба эдеэ хоолой промышленностиин олохон һалбаринууд, металлургиин, машина бүтээлгын ба үйлэдбэриин бусад хэдэ хэдэн һалбаринууд ажахы эрхилэлгын шэнэ гуримда орохо байха.

Промышленностьяа хүгжөөлгын талаар арадай ажахын түсэб дотор хараалагдаһан зорилгонууд шухала хэрэгтэй мүнгэ зөөреэр бүрин хангагдаха. Промышленностиие 1967 ондо мүнгөөр хангалгын ниитэ хэмжээн 45,7 миллиард түхэриг гэхэ гү, али энэ жэлэйхиһээ 7,3 процентээр ехэ болохо. Гэхэ зуура, бюджедэй мүнгэнһөө 21,9 миллиард түхэриг, предприятинуудай ба эмхинүүдэй өөһэдынь зөөриһөө—23,8 миллиард түхэриг һомологдоно. Тэрэшэлэн гүрэнэй банкын урьһаламжаһаа, предприятинуудай үйлэдбэреэ хүгжөөхэ фондһоо промышленностиие хүгжөөлгэдэ ехэ мүнгэн гаргашалагдаха.

Партиин XXIII съездын шиидхэбэринүүдтэй зохилдуулан, арадай бүхы ажахые хүгжөөлгын, улад зоной байдал улам һайжаруулгын, ороной оборонно хүсэ шадал бэхижүүлгын үндэһэн һуури болгошо хүндэ индустриин булюу түргэн хүгжэлтэ хангахаар хараалагдана. Гэхэтэй хамта, электрын элшэ хүсэ үйлэдбэрилгэ, металлурги, машина бүтээлгэ, химиин промышленность, электронико бүришье хурдан түргэнөөр хүгжөөгдэхэ. Эдэ гол түрүү һалбаринуудта 1967 он дотор 19,3 миллиард түхэриг гэхэ гү, али промышленностьда зорюулагдаха бүхы гаргашануудай 42 процентнь табигдаха.

Үйлэдбэриин хэрэгсэлнүүдые ба эдлэлэй зүйлнүүдые бүтээн гаргалгын темпыень ойртуулха гэһэн партиин хараа бодолой үндэһөөр, хүнгэн, эдеэ хоолой ба нютагай промышленностьда, тэрэшэлэн хүн зоной хэрэглэмжэ хангалгада зорюулагдадаг һомологын хэмжээн ехээр нэмээгдэхэ гэжэ элидхэлшэ мэдээсэбэ. Эдэ һалбаринуудта 5,2 миллиард түхэриг гэхэ гү, али энэ жэлэйхиһээ 19 процентээр ехэ мүнгэн табигдаха. Энэмнай арадай хэрэглэлэй эд товар бүри ехээр бүтээн гаргахын тула арадай ажахын түсэбэй даабаринуудые амжалтатайгаар дүүргэлгэдэ туһалхэ байха. Тэрэшэлэн хүдөө ажахын, промышленна түүхэй эд ашаглалгые һайжаруулха, илангаяа хүн зондо хэрэгтэй эд товар бүтээн гаргадаг предприятинуудые ашаглалгада оруулха хэрэг түргэдхэхэ шухала. Хүн зоной хэрэглэдэг эд товар бүри ехээр бүтээн гаргахын тула промышленностиин бүхы һалбаринуудай арга боломжо, нөөсэ хүсэ ашаглаха шухала. Энэ талаарнь абабал, нютагай промышленность ехэ арга боломжонуудтай.

Союзна республикануудай Министрнүүдэй Соведүүд, нютагай Соведүүд, нютагай промышленностиин министерствэнүүдэй хүтэлбэрилэгшэд арадай хэрэглэлэй эд товар бүри ехээр бүтээн гаргаха, ассортиментыень үргэдхэхын тула нютагай түүхэй эдэй нөөсэ ба материалнуудые бүрин хэрэглэхын тула үүсхэл ехээр гаргаха ёһотой. Нютагай промышленностиин үмэнэ табигдаһан зорилгонуудые амжалтатайгаар шиидхэхын тула гүрэнэй зүгһөө нилээд ехэ туһа хүргэгдэнэ.

Предприятинуудай ажахын тоосоондо бүрин орохотойнь хамта, ажахынуудай өөһэдынь зөөри, түбхын түрүүндэ ашаг олзонь тэдэ гаргашануудые мүнгөөр хангалгада бүри ехэ удха шанартай боложо байнхай.

1967 ондо үйлэдбэриин фонднуудые улам үргэдхэһэнэй, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлһэнэй, гаргашануудые хорооһоной үндэһөөр промышленностиин ашаг олзые нилээд ехээр нэмээхэ гэжэ хараалагдаа. Ерэхэ жэлдэ тиимэ ашаг олзомнай 13,6 процентээр нэмэжэ, 28,9 миллиард түхэриг болохо юм.

Манай промышленностиин хүгжэхэ эршэ темп, нөөсэлэлгын нэмэлгэнь түбхын түрүүндэ предприятинуудтахи үйлэдбэриин фонднуудые эрхим һайнаар ашаглалгаһаа дулдыдаха байна.

Нүхэр А. Н. Косыгин СССР-эй арадай ажахые 1966—1970 онуудта хүгжөөхэ табан жэлэй түсэб тушаа Директивэнүүд тухайда КПСС-эй XXIII съезд дээрэ элидхэл хэхэдээ нигэжэ хэлээ һэн: «Үйлэдбэриин фонднуудые үрэтэй һайнаар ашаглахын түлөө тэмсэл ажахын-политическэ тон шухала удха шанартай, үнэхөөрөө арад бүгэдын хэрэг болохо ёһотой».

Гэхэ зуура, элидхэл соо тэмдэглэгдэһэнэй ёһоор, экономическа энэ шухала асуудалда үшөөл зарим министерствэнүүдтэ ёһотой анхарал хандуулагданагүй. Хэдэ хэдэн һалбаринуудта гол фонднуудые ашаглалгын аша үрэ бирагүй байһан зандаа, зарим ушарта доошоошье ороһон байха юм.

СССР-эй 1967 оной гүрэнэй түсэбэй даалгабаринуудые дүүргэхэдээ, тэрэшэлэн гүрэнэй бюджедые дүүргэлтэ болгоходоо, тушаагдаһан үйлэдбэриин хүсэнүүдые эгээл түргөөр ашаглаха тушаа хэмжээ абаха, үйлэдбэриин экономикын асуудалнуудта анхаралаа ехээр табиха, фондын ашаг үрэ болон үйлэдбэриин ашаг олзые дээшэлүүлхэ ябадал али болохоор түйлаха гэһэн эрилтэ СССР-эй министерствэнүүд ба зургаануудай, союзна республикануудай Министрнүүдэй Соведүүдэй үмэнэ СССР-эй Министрнүүдэй Совет табина.

Арадай ажахыда үйлэдбэриин фонднуудые үлэмжэ һайнаар хэрэглэхэ ябадал ажалай бүтээсые хэлбэришэгүйгөөр дээшэлүүлгэтэй таһаршагүй холбоотой юм гэжэ В. Ф. Гарбузов онсолон тэмдэглээ. Ажалай бүтээсые дээшэлүүлһэнэй ашаар промышленна продукциин ургалтын 70 процентнь абтаха ёһотой гэжэ 1967 оной арадай ажахын түсэб дотор хараалагдана. Энээние түйлахын тула манай промышленность ехэ арга нөөсэтэй гэжэ түрүү предприятинуудай хүдэлмэриин дүй дүршэл харуулна.

Ажахыгаа эрхилэлгын шэнэ эрхэ байдалда промышленностиин хүтэлмэрилэгшэд материальна зөөри хэрэгсэл гаргашалха хэрэгтэ үлэмжэ гамтайгаар хандадаг болоо, ниитын баялигые сахин арьбадхаха тухай тэдэнэй гаргадаг анхарал оролдолго ехэ болоо. Түүхэй эд, материалнууд, түлишэ болон электрын элшэ хүсэ арьбалхын түлөө ажалшадай гайхамшагта хүдэлөөн Москвагай болон Ленинградай предприятинуудта мүндэлэн дэлгэрээ. Материальна эд хэрэгсэл арьбалхын тулада тэдэниие гаргашалха тушаа һайнаар табигдаһан нормо, продукци бүтээлгэдэ түүхэй эд, материалнууд, түлишэ гаргашалгын мүнөө байгаа нормонуудые нилээд һайжаруулха ябадал бага бэшэ удха шанартай.

Предприятинууд болон ажахын организацинуудай өөһэдынь эрьесын хэрэгсэлнүүдэй нормативуудай ургалта 3,3 миллиард түхэригөөр хараалагдаа, тэрэ тоодо бюджедэй талаар—0,9 миллиард түхэриг, ажахын өөһэдынь мүнгэ зөөриин талаар —2,4 миллиард түхэригөөр хараалагдаа. 1967 ондо үйлэдбэриин эмхидхэл болон продукци наймаалгые һайжаруулха хэмжээнүүдые абаһанай ашаар арадай ажахын һалбаринуудта эрьесын хэрэгсэлнүүдэй эрьесые 2,5 процентээр түргэдхэхэ гэһэн ябадал эндэ хараада абтана; хэрэгсэлнүүдэй эрьесые түргэдхэһэнһоо абтаха алмалта 1,0 миллиард түхэригөөр хараалагданхай.

Ажахыгаа эрхилэлгын таатай зохид эрхэ байдал байгуулхын, промышленностиин бүхэли һалбаринуудые хүдэлмэриин шэнэ гуримда оруулхын тулада, оптово сэнгүүдэй гуримые нарижуулан һайжаруулха ябадал айхабтар шухала удха шанартай. Хүндэ промышленностиин продукциин оптово шэнэ сэнгүүд болон ашаа шэрэлгын шэнэ тарифуудые 1967 оной июлиин 1-һээ эхилжэ тогтоохо хэрэгтэ бэлэдхэхэ талаар гол шэглэлнүүд болон хүдэлмэриин эмхидхэл тухай шиидхэбэриие правительство баталан абаһан байна. Шэнэ сэнгүүд предприятинуудта ажахын тоосоо бэхижүүлхын тулада зохид эрхэ байдал байгуулха, техническэ дэбжэлтэ түйлаха, продукциин шанар һайжаруулха, үйлэдбэриин ашаг үрые дээшэлүүлхэ хэрэгтэ урмашуулха нүлөө үзүүлхэ байна.

1967 ондо транспорт болон хэлхээ холбоо хүгжөөлгэдэ 8,8 миллиард түхэриг, тэрэ тоодо бюджедһээ 2,7 миллиард түхэриг хараалагданхай. 1966 онойхитой сасуулбал, эдэ гаргашанууд 4 процентээр ехэ болоно. Түмэр замай транспорт болон хэлхээ холбооһ техническэ талаар саашадань һэльбэн шэнэдхэхэ ябадал хангаха юм. Гражданска авиаци шэб шэнэ техникээр хурдан түргэнөөр зэбсэгжүүлэгдэнэ. Бүгэдэ зоной хэрэглэдэг автомобильна транспортын хүдэлмэри үргэдхэгдэнэ.

Транспортын болон хэлхээ холбооной предприятинуудта ажахы доторой үшөөл горитой арга нөөсэнүүд бии. Түсэблэлгын болон экономическа урмашуулгын шэнэ гуримда оруулагдаһан автомобильна транспортын 208 предприятинуудай хүдэлмэриин дүй дүршэл энээн тухай гэршэлнэ. Эдэ предприятинуудта автомашинануудые ашаглалгын коэффициент дээшэлээ, ашаа шэрэлгын өөрынь үнэ хямдараа, ашаг олзын талаар түсэбүүд үлүүлэн дүүргэгдээ, материальна урмашуулгын жасада оруулагдадаг мүнгэн нилээд ехэ болоо. Эгээл томо магистральнууд болохо Свердловскын ба Горьковско түмэр харгынуудта, мүн далайн, гол мүрэнэй транспортын, хэлхээ холбооной зарим предприятинуудта шэнэ гурим мүн лэ амжалтатайгаар хэрэглэгдэнэ.

Автомобильна транспортые түсэблэлгын ба экономическа урмашуулгын шэнэ гуримда оруулха тухай шиидхэбэри правительство баталан абаа. Зарим түмэр харгынууд ба пароходствонуудые, тэрэшэлэн транспортын болон хэлхээ холбооной бусад предприятинуудые шэнэ гуримда саашадань оруулха талаар хүдэлмэри хэгдэжэ байнхай.

Хүдөө ажахын үйлэдбэриие хүгжөөн дэбжээхэ гээшэ партиин, бүхы совет арадай шухалын шухала зорилго мүн болоно гэжэ элидхэлшэ мэдүүлээ. Партиин Центральна Комитет, Советскэ правительство экономикоёо хүтэлбэрилгые нарижуулан һайжаруулха, промышленность болон хүдөө ажахые бүри тааруугаар хүгжөөхэ тушаа хэдэ хэдэн шухала хэмжээнүүдые зохёон хараалаад бэелүүлһэн байна. Мартын Пленумэй шиидхэбэринүүдые бэелүүлгэ горитой һайн үрэ дүнгүүдые үгэһэн байха юм.

1967 ондо хүдөө ажахые хүгжөөлгэдэ 13,5 миллиард түхэриг һомологдоно. Тиихэ зуура бюджедһээ 6,3 миллиард түхэриг, гүрэнэй предприятинууд болон организацинуудай өөһэдынь мүнгэ зөөриһөө, совхозуудта Госбанкын зээлеэр үгэдэг мүнгэнһөө 7,2 миллиард түхэриг һомологдоно. Арга нөөсэнүүдэй гол хубинь капитальна хүдэлмэриие һомололгодо зорюулагдана. Энэ хадаа хүдөө ажахын үйлэдбэриие улам саашадань ашаг ехэтэй болгохо ябадал хангаха байна.

КПСС-эй ЦК-гай май соо болоһон Пленум газарай мелиорациин талаар түйлай ехэ хэмжээнэй хүдэлмэри хараалһан юм. Энээнэй үндэһэ дээрэ хүдөө ажахын ургамалнуудай үндэр баян, тогтууритай ургаса абадаг болохо зорилго табиһан байгаа. Бюджедэй ёһоор 1967 ондо уһалуулгын ажахын барилгада 1,3 миллиард түхэриг һомологдоно гэхэ гү, али энэнь байгша онойхидо орходоо 10 процентээр ехэ болоно. Энээнһээ гадна, газарай хүрьһэ шанаржуулгада болон газарые бүри үрэжэлтэй болгохо бусад хэмжээ ябуулгануудта 500 миллион гаран түхэриг гаргашалагдаха байна.

Хүдөө ажахыда хэгдэхэ капитальна хүдэлмэриие һомололгодо, гэр байрын болон культурно-ажаһуудалай барилгые оруулалсан, гүрэнэй түсэбэй ёһоор 6,9 миллиард түхэриг һомологдохо байна. Энээнһээ гадна, өөһэдөө колхозууд энэ зорилгодо 5,7 миллиард түхэриг, тэрэ тоодо Госбанкын удаан болзорой зээли мүнгэнэй ашаар 1,6 миллиард түхэриг гаргашалха гэжэ хараална.

Энэ жэлдэ совхозуудай ажахынфинансова ажал ябуулга нилээд горитойгоор һайжараа. Продукциин гол зүйлнүүдэй өөрынь үнэ хямдаруулха тушаа арадай ажахын түсэбэй даалгабаринууд соо хараалагдаһанай ёһоор, совхозууд болон гүрэнэй хүдөө ажахын бусад предприятинуудай 1967 ондо оруулха ашаг олзо 2,2 миллиард түхэригөөр тодорхойлогдонхой.

КПСС-эй ЦК-гай мартын Пленумэй шиидхэбэринүүдэй ёһоор, 1967 онһоо эхилжэ, совхозууд болон гүрэнэй хүдөө ажахын бусад предприятинуудые бүрин ажахын тоосоондо удаа дараалан оруулха ябадал бэелүүлэгдэхэ гэжэ хараалагдана.

Шэнэ жэлдэ тракторнууд, хүдөө ажахын машинанууд, автомобильнууд, үтэгжүүлгэ болон ядохимикадууд хүдөө ажахыда ехээр үгтэхэ байна. «Сельхозтехникын» Бүхэсоюзна нэгэдэлэй эд бараанай эрьесын хэмжээн сасуулагдамал сэнгээр тоолоходо, нэгэ жэлэй турша соо 6,2 процентээр ехэ болоно, 1967 ондо 8,0 миллиард түхэригтэ хүрэхэ юм.

Колхозно байгуулалтые улам саашадань бэхижүүлхын, ниитын ажахые хүгжөөлгэдэ колхозниигуудай материальна урмашуулгые дээшэлүүлхын тулада колхозуудые тогтууритай ажалай түлбэридэ оруулха ябадал айхабтар шухала удха шанартай. КПСС-эй ЦК-гай, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй тогтоолой ёһоор, колхозниигуудай тогтууритай ажалай түлбэриие хангахын тула өөһэдынь мүнгэ зөөриин дуталдаад байхада, колхозуудта үшөө мүнөө жэлһээ эхилжэ Госбанк табан жэлэй болзортойгоор удаан болзорой зээли мүнгэ үгэнэ. 1967 ондо зээли мүнгэ иигэжэ үгэхэ ябадал үшөө ехэ болохоор хараалагдана.

1967 ондо гүрэн болон колхозуудай хоорондын зээли мүнгэнэй харилсаанууд улам саашадаашье нарижуулагдан һайжаруулагдаха. Мүнөө жэлдэ 3 мянга гаран колхозууд, ажалай түлбэриие оруулалсан, сэхэ банкһаа зээли мүнгэ абаха гуримда оруулагданхай. Ерэхэ жэлдэ сэхэ банкһаа зээли мүнгэ абадаг гуримда колхозуудые улам саашадань оруулха ябадал хараалагданхай.

Хүдөө ажахые хэлбэришэгүйгөөр хүгжөөн дэбжээхэ зорилгонууд хадаа колхоз, совхозуудта экономическа хүдэлмэриие һайжаруулха эрилтэ табина. Материальна хэрэгсэлнүүд болон мүнгэ зөөриие үлэмжэ гамгайгаар, ашаг үрэ ехэтэйгээр хэрэглэхэ арга зам, методүүдые оролдосотойгоор ухамайлан бэдэрхэ, гаргашалагдаһан түхэриг бүхэндэ продукци эгээл ехээр абаха ябадал түйлаха, ажахы бүхэндэ үйлэдбэриин ажахын тоосооной урмашуулгые нэбтэрүүлхэ ба бэхижүүлхэ шухала.

Капитальна хүдэлмэри болон худалдаа наймаа хүгжөөхэ асуудалнуудта В. Ф. Гарбузов дэлгэрэнгыгээр тогтоһон байна. Коммунис партиин XXIII съезд барилгын талаар капитальна хүдэлмэриин һомололгонуудые үлэмжэ ашаг ехэтэйгээр хэрэглэхэ, үйлэдбэриин шэнэ хүсэнүүд болон гол фонднуудые ашаглалгада оруулха болзорые хороохо, барилгахабсаралгын хүдэлмэринүүдэй шанарые һайжаруулха, үнэ сэнгынь хямдаруулха гэһэн гол зорилго табиһан байгаа.

Арадай ажахын түсэбэй ёһоор капитальна хүдэлмэринүүдэй централизованно һомололгодо (барилгын эрьесын мүнгэ зөөри оруулалсан) ерэхэ жэлдэ 41,3 миллиард түхэриг, тэрэ тоодо бюджедээр—22,2 миллиард түхэриг, предприятинууд болон организацинуудай өөһэдынь мүнгэ зөөриин талаар—18,9 миллиард түхэриг хараалагдана.

1967 ондо дүн хамта 93,4 миллион дүрбэлжэн метр талмайтай гэр байранууд баригдаха юм. Энэ хэдаа мүнөө жэлэй барилгын хэмжээнһээ нилээд ехэ болоно. Гүрэнэй түсэбөөр хараалагдаһан гэр байрын барилгада 5,8 миллиард түхэриг һомологдоно. Тэрэшэлэн гэр байрануудые барилгын кооперации бүри олон гэр байрануудые бариха юм. Гүрэн энэ кооперацида удаан болзорой зээли мүнгөөр туһалдаг байна. 1967 ондо иимэ кооперацида 467 миллион түхэриг зээли мүнгэн үгтэхэ гэхэ гү, али энэнь мүнөө жэлэйхидэ орходоо 17 процентээр ехэ болохо. Городууд болон хүдөө нютагуудта ажаһуудаг хүн зоной өөһэдынь гэр барихадань зээлеэр үгтэдэг мүнгэн нилээд ехэ болохо юм.

Барилгын хэрэг һайжаруулхын, гаргашануудые бага болгохын, нөөсэлэлгын түсэбүүдые дүүргэхын тулада барилганууд дээрэ ажахын тоосоо бэхижүүлхэ, барилгын үйлэдбэриин түсэблэлгэ ба экономическа урмашуулгые нарижуулан һайжаруулха ябадал шиидхэхы удха шанартай.

Коммунис парти, правительство совет худалдаа наймаае хүгжөөлгэдэ саг үргэлжын анхарал хандуулдаг. Һүүлэй жэлнүүдтэ хүн зоной олзо доходой ехэ болоһоной, үйлэдбэриие үргэдхэһэнэй эсэстэ хүн зондо эдеэ хоолой болон промышленна эд товарнуудые худалдалга саг үргэлжэ ургажа байна.

Розничо эд бараанай эрьесын хэмжээн 1967 ондо 119,8 миллиард түхэригөөр хараалагданхай. Энэнь байгша онойхитой сасуулбал, 7,4 процентээр ехэ болоһон удхатай. Эдеэ хоолой гол продуктнууд, хубсаһан, гутал, трикотаж хубсаһан ехээр наймаалагдадаг болохо. Ниитын эдеэ хоол улам саашадаа хүгжөөгдэхэ байна.

1967 ондо гүрэнэй худалдаа наймаа хүгжөөлгэдэ 1,1 миллиард түхэриг, тэрэ тоодо бюджедэй талаар 0,2 миллиард түхэриг һомологдоно. Һомологдоһон энэ мүнгэн магазинууд, столовонуудые, мүн эд товар хадагалха баазанууд болон складуудые улам олошоруулха арга боломжо олгохо юм. Эдэ бүгэдэ худалдаа наймаанай организацинуудай материально-техническэ үндэһэ һуурине нилээд горитойгоор бэхижүүлхэ, эд хэрэглэгшэдэй улам ургажа байгаа эрилтэнүүдые бүри дүүрэнээр хангаха арга олгохо бшуу.

Худалдаа наймаае һайжаруулхын тулада түсэблэлгын болон худалдаа наймаанай предприятинуудай ажахын ажал ябуулгые хоёр дүнгүүдээр —эд бараанай эрьесын ба ашаг олзын талаар сэгнэхэ шэнэ гуримда орохо гээшэ ехэхэн удха шанартай. 70 мянга гаран предприятинууд болон организацинууд шэнэ гуримда оруулагданхай. Тэндэ 500 мянга гаран хүнүүд ажалладаг. Худалдаа наймаанай организацинууд өөһэдынгөө хүдэлмэри саашадаашье нарижуулан һайжаруулха, мүн хүн зондо хэрэгтэй эд бараа ехээр гаргадаг болохынь тула промышленна предприятинуудта үзүүлдэг нүлөөгөө улам ехэ болгохо ёһотой.

Арадай ажахын түсэб болон бюджет дотор хүн зоной ажаһуудалай хангалгые улам саашадань үргэдхэлгэдэ шухала удха шанар олгогдоно. 1967 ондо энэ хэмжээ ябуулгада 343 миллион түхэриг хараалагдана.

Социально-культурна хэмжээ ябуулганууд гаргашалагдаха гаргашанууд элидхэл дотор шухала һуури эзэлнэ.

Совет гүрэн арадай гэгээрэл, эрдэм наука, соёл культура, элүүрые хамгаалга, социальна страховани болон хангалгада зорюулдаг гаргашануудаа жэлһээ жэлдэ ехэ болгожо байдаг. 1967 оной бюджет дотор социально-культурна хэмжээ ябуулгануудые һомололгодо 42,9 миллиард түхэриг гэхэ гү, али мүнөө жэлэйхидэ орходоо 5,2 процентээр ехэ мүнгэн хараалагдана. Энээнһээ гадна, гүрэнэй предприятинуудай болон колхозуудай мүнгэ зөөриин ашаар 5 миллиард үлүүтэй түхэриг мүн лэ эдэ зорилгонуудта гаргашалагдаха.

Социально-культурна хэмжээ ябуулганудай зарим зүйлнүүдээр бюджедэй гаргашанууд иимэ байхаар тодорхойлогдоно гэбэл:

	(Миллиард түхэригөөр) 1966 он	1967 он
Арадай гэгээрэл, эрдэм наука, соёл культура	18.8	19,6
Элүүрые хамгаалга, бэе махабадай соёл	7,1	7,4
Гүрэнэй социальна страховани ба хангалга	14.6	15,9

Арадай ажахыда научно-техническэ дэбжэлтые түргэдхэхэ талаар совет эрдэм наука шухала үүргэ дүүргэхэ байна. Эрдэм наука хүгжөөхэ гаргашанууд бюджедэй болон предприятинууд, организацинуудай өөһэдынь мүнгэ зөөриин талаар 1967 ондо 7,2 миллиард түхэриг байхаар хараалагдана. Энэнь 1966 онойхитой сасуулбал, 6,3 процентээр ехэ болоно.

1967 ондо ажалшадай социальна хангалга болон социальна страхованиие улам саашадань үргэдхэхэ ябадал хараалагдана. Эдэ хэмжээ ябуулгануудые бэелүүлгэдэ гүрэнэй социальна страхованиин бюджет шухала үүргэ дүүргэхэ байна. Энэ бюджедэй ниитэ хэмжээн 1967 ондо12,4 миллиард түхэриг байхаар хараалагдана. Энэнь 1966 онойхитой сасуулбал, 1 миллиард түхэригөөр ехэ болоно. Гүрэнэй пенсиин бүхы зүйлэй түлбэридэ бюджедһээ 11,2 миллиард түхэриг һомологдоно.

Коммунис общество байгуулжа байһан совет арад КПСС-эй XXIII съездын табиһан асари ехэ зорилгонуудые бодото хэрэг дээрэнь бэелүүлнэ, эб найрамдалай хэрэг болон арадуудай аюулгүй байдал, тэдэнэй социальна болон национальна эрхэ сүлөөтэй, бэеэ даанхай байдалтай болохо эрхыень хэлбэришэгүй шууд сэхээр аршалан хамгаална.

Ниитын ондо ондоо байгуулалтатай гүрэнүүдэй эбэй ёһоор зэргэ оршон байха ленинскэ гол ёһонуудые баримталан, Советскэ Союз аха дүү социалис оронуудтай, бүхы революционно хүсэнүүдтэй хамта империализмын эзэрхэг түримхэй һэдэлгэнүүдтэ эсэргүүгээр, дэлхэйн шэнэ дайнай аюулые усадхахын түлөө эдэбхитэйгээр тэмсэнэ.

США-гай эзэрхэг түримхэй монополистическэ бүлэгүүдэй гэмээр һүүлэй үедэ уласхоорондын байдал түгшүүрилтэй болоо, дэлхэйн шэнэ дайнай аюул ехэ болоо. Америкын империалистнууд Вьетнамай арадуудта эсэргүүгээр гэмтэ дай хэнэ, бусад оронуудай дотоодын хэрэгүүдтэ бүдүүлиг янзаар хамааралсана.

Интернациональна уялгаяа үнэн сэхээр дүүргэдэг Советскэ Союз өөрынгөө эрхэ сүлөөгэй болон бэеэ даанхай байдалай түлөө тэмсэжэ байгаа баатарлиг вьетнам арадта али бүхы дэмжэлгэ үзүүлжэ байна, саашадаашье үзүүлхэ байна. Совет гүрэн уласхоорондын түгшүүрилтэ байдалые һулаpуулхын түлөө саашадаашье хэлбэришэгүйгөөр тэмсэхэ, бүхы дэлхэй дээрэ эб найрамдалай хэрэг нугаршагүй зоригтойгоор аршалан хамгаалха байна.

Тохёолдоод байһан уласхоорондын байдалые хараада абажа, КПСС-эй Центральна Комитет, СССР-эй Министрнүүдэй Совет Эхэ оронойнгоо өөрыгөө хамгаалха хүсэ шадалые улам саашадань бэхижүүлхын тулада шухала хэмжээнүүдые абаха, оронойнгоо оборонодо мүнөө жэлэйхитэй сасуулбал, 1,1 миллиард түхэриг мүнгэ үлүү ехээр һомолхо баатай болоһон байгаа. СССР-эй Гүрэнэй бюджет дотор 1967 ондо СССР-эй Зэбсэгтэ Хүсэнүүдые хангалгын бүхы гаргашанууд 14,5 миллиард түхэригөөр хараалагдана. Энэнь бюджедэй бүхы гаргашануудай 13,2 процентнь болоно.

Манай экономическа системые, хүтэлбэрилгын түхэл маяг болон онол аргануудые нарижуулан һайжаруулга хадаа гүрэнэй, ниитын болон ажахын ажабайдалай али бүхы һалбаринуудта социалис демократиие эли болохоор дэлгэрүүлгэдэ һайнаар нүлөөлнэ.

Бэелүүлэгдэжэ байгаа экономическа хубилалтанууд арадай ажахыдахи захиргаанай аппарадые сомор болгохын, тэрэниие улам саашадань нарижуулан һайжаруулхын тулада таатай зохид эрхэ байдал мүн лэ байгуулна.

1967 оной арадай ажахын түсэб дотор бүхы союзна республикануудай экономикын болон соёл культурын саашанхи хурдан түргэн хүгжэлтэ хараалагдана.

Союзна республикануудай бюджедүүд СССР-эй 1967 оной Гүрэнэй бюджедэй проект соо дүн хамта 52,7 миллиард түхэригэй хэмжээтэйгээр оруулагданхай. Союзна республикануудай бюджедүүдэй ниитэ хэмжээн СССР-эй гүрэнэй бюджедэй ниитэ хэмжээн соо 47,9 процентнь болоно.

Тус тус союзна республикануудай 1967 оной бюджедэй проектнүүд нимэ тоонуудаар хараалагдана гэбэл:

	(Миллион түхэригөөр)
РСФСР	27.630
Украинын ССР	9.876
Белоруссиин ССР	2.063
Узбегэй ССР	2.221
Казахай ССР	3.977
Грузиин ССР	978
Азербайджанай ССР	1.005
Литвагай ССР	931
Молдавиин ССР	599
Латвиин ССР	653
Киргизэй ССР	598
Таджигай ССР	538
Армениин ССР	638
Туркмениин ССР	519
Эстониин ССР	454

1967 ондо республикануудай арадай ажахые хүгжөөлгэдэ 41,5 миллиард түхэриг, тэрэ тоодо бюджедэй талаар 21,6 миллиард түхэриг, ажахынуудай өөһэдынь мүнгэ зөөриин талаар 19,9 миллиард түхэриг һомологдоно.

Союзна республикануудай социально-культурна хэмжээ ябуулгануудай гаргашанууд 29,2 миллиард түхэригөөр тодорхойлогдонхой. Энэнь мүнөө жэлэй гаргашануудһаа 1,5 миллиард түхэригөөр ехэ болоно. Социально-культурна хэмжээ ябуулганудта гаргашалагдадаг гүрэнэй бүхы гаргашануудай 70 процент шахуунь союзна республикануудай бюджедүүдээр һомологдоно. Арадай ажахын түсэбөөр хараалагдаһан хэмжээ ябуулгануудые хангахын тулада союзна бюджедһээ: Узбегэй ССР-тэ—251 миллион түхэриг, Казахай ССР-тэ — 887 миллион түхэриг, Туркмениин ССР-тэ—82 миллион түхэриг нэмэжэ үгтэхэ байна.

1967 оной бюджедэй проекттэй хамта СССР-эй 1965 оной Гүрэнэй бюджедэй дүүргэлтэ тухай тоосоое СССР-эй Верховно Соведэй баталамжада правительство табина. Энэ бюджет доходой талаар 102,3 миллиард түхэригөөр гэхэ гү, али 100,8 процентээр дүүргэгдээ, гаргашануудай талаар—101,6 миллиард түхэригөөр гэхэ гү, али 100,2 процентээр дүүргэгдээ. Доходынь гаргашануудһаа 0,7 миллиард түхэригөөр ехэ байба.

Элидхэлэйнгээ түгэсхэлдэ В. Ф. Гарбузов иигэжэ хэлээ:

Гарахаяа байгаа 1967 он манай ороной ажабайдалда онсо һуури эзэлхэ байна. Совет арад Агууехэ Октябриин социалис революциин 50 жэлэй ойе һайндэрлэхэ юм. Манай ороной ажалшад шэнэ гайхамшагта илалтануудай жэл, арадай ажахые улам саашадань хурдан түргэнөөр хүгжөөхэ, арад зоной һуудал бэйдал улам саашадань һайжаруулха жэл болохо гэжэ бата найдамтайгаар шэнэ, ойн баярай жэлдэ алхалан орожо байна. Ерэхэ жэлдэ партиин XXIII съездын зохёон хараалһан экономическа томо хубилалтануудые бэелүүлхэ хэрэгтэ горитой алхам хэгдэхэ байна.

ШЭХЭНЭЙ ШЭМЭГ НЮДЭНЭЙ ХУЖАР

ЭНЭ ХУУДАҺАНДАМНАЙ УНШАГТЫ:

- **Номой тагта шэнэ нэмэри.**
- Ахада болоһон баатаршалга.
- Эгээл бишыхан нүхэдтэ.
- Дүрим эбдэгшэд.

СОВЕТ ЗАСАГАЙ 50 ЖЭЛЭЙ ОЙДО

ОКТЯБРЬ ТУХАЙ ШЭНЭ НОМУУД

1967 ондо бүхы хүн түрэлтэн Агуу Октябриин революциин болоһоор 50 жэл гүйсэһэнэй ойе тэмдэглэхэнь. Октябрь тухай номууд гаража байдаг. Гэбэшье һүүлэй үедэ хэблэгдэһэн номууд, һайн зохёолнууд манай түүхэтэ, олониитэдэ Эсэгэ оронойнгоо үнгэрһэн саг тухай шэнэ шэнэ һонин баримтануудые хөөрэжэ үгэдэг байна.

Советскэ түүхын эрдэмэй ба социологиин һүүлэй түйлалтануудые баримталан В. П. Волобуев «Октябрьска революциин түүхын жама ёһон» гэһэн ном бэшэбэ. Тус ном соогоо автор түүхын баримтануудые хэрэглэн, капитализмһаа социализмда орохо тэмсэлэй нахада Россида һужаһан тухай, бүхэдэлхэйн революционно хүдэлөөн Россида хайшан гэжэ гуламтала оложо хүгжөө, февральска революциин һүүлээр хүдэлмэриин ангиин засагаа бариха гол зэбсэг — пролетариадай диктатурые Октябрьска революциин болохоо хэрэглээ тухай ушарай жама ёһон тухай ойлгосо тойгоор бэшэнэ. Авторынь түүхын эрдэмэй доктор юм.

«Шэнэ үе саг нээһэн революции» гэжэ нэрэтэй түүхын эрдэмэй доктор Г. Н. Голиковой ном дотор мүн лэ Октябрьска революци тухай хэлэгдэхэ юм. Тиихэдэ автор тус номоо ганса мэргэжэлтэдтэ бэшэ, олон тоото уншагшадта зорюулжа бэшээ.

Ном бүхэн өөрын нэгэ һонин хуби захатай байдаг. «1917 оной хүдөө нютагуудта» гэжэ ном тариашадай революцида хайшан гэжэ хабаадаһан тухай хөөрэнэ. Энэ ном 1929 ондо түрүүшынхиэ хэблэгдэһэн. Тэрэ сагһаа хойшо энэ номой олдохоё болишоһон аад, мүнөө дахин толилогдоо. Манай түүхэшэдэ, багшанарые, залуушуулые тэрэ үе сагай мартагдашагүй үдэрнүүдтэй танилсуулан һонирхуулна.

«Агуу революциин сурлан» гэжэ ном дотор хубисхалай үеэ манай партиин, Арадай Комиссарнуудай Соведэй, Соведүүдэй ВЦИК-гэй листовконууд, элдэб документнүүд суглуулагдаа. Тус ном соо В. И. Ленинэй 20 шахуу бэшэгүүд толилогдоо. Эдэ документнүүд хэршье үни холын болобошье, ехэ һонирхогдоно.

Тус номдо баһал дүтэрхыгөөр «Октябриин үринэр» гэжэ согсолбори дотор Е. Д. Стасова, А. В. Померанцева, А. В. Артюхина, А. И. Бычкова, А. И. Вагранская, П. С. Виноградская болон бусадай дурасхаалнууд хэблэгдээ. Эдэ нүхэд В. И. Ленинтэй суг ажаллаһан байһан юм. Тэдэнэй дурасхаалнууд ехэ һонин.

СССР-эй Науканууудай академиин гэшүүн-корреспондентнүүд М. П. Кимов, Ю. А. Поляков гэгшэдэй хүтэлбэри доро «Совет Эсэгэ оромнай» гэжэ томо ном олон авторнуудаар бэшэгдээ. Тус ном Совет засагай 50 жэлэй хугасаа соо Эсэгэ оронойнгоо хэһэн асари ехэ алхамууд тухай, Совет засагай илаһан тухай, граждан ба Эсэгэ ороно хамгаалгын дайнуудай, дайнай һүүлээр ба мүнөө хүнэй анха тайбанаа батажуулаа, совет хүнүүдэй габьяа ехэтэ ажал тодорхойгоор харуулна.

Мүн лэ тэрээндэ дүтэрхыгөөр «Хубисхалай алхамууд» гэжэ ном бэшэгдээ. Энэ ном соо Эсэгэ оронойнгоо хамгаалгын Агуу дайн тухай хөөрөөн болото нуурья эзэлжэ ороо.

Мүн Октябриин хубисхалай 50 жэлэй ойдо зорюулан «Госполитиздат» гэжэ хэблэл агитаторнууд болон пропагандистнуудта туһалха зорилготойгоор багахануд брошюранууд ба номуудые олоор гаргажа байна.

«Дайшалхы 50 жэл» гэжэ В. Степанов А. Шишкова хоёрой ном манай гүрэнэй ба бүхы дэлхэйн хүн зондо Октябрьска революциин юу асарһан тухай хөөрэнэ. Гадна залуушуулда зорюулагдаһан «Аврорын дохёо», «Манай үеын баатарнууд», «Мүнхэ нэрэтэй бэшэгүүд» ба бусад һонин брошюранууд хэблэгдээ.

«Революциин гал дүлэн соогуур» гэжэ ном дотор мүнөө үеын залуушуулай эсэгэнэр болон аханарай Совет засагай түлөө хайшан тэмсэһэ харуулһан һонирхолтой олон фото-зурагууд толилогдоо. Иимэ номууд энээнһээ урда ба үсөөн гарадаг байгаа. Кино-зураг хаража байһандал энэ ном уншагдана.

Дээрэ дурсагдаһан номууд олониитэдэ ехэтэ һонирхогдохонь дамжаггүй. Совет засагай 50 жэлэй түүхэ, алдарта зам тухайнь уншагшадта хөөрэжэ үгэхэ. Эдэ номуудые номой магазинуудта, библиотекэнүүдтэ оложо болохо.

Д. ЭРДЫНЕЕВ.

«Инагһаа ерэһэн бэшэг».
С. ЦЫДЫПОВЭЙ фото.

ҺАРАТА ҺҮНИИН СОНАТА

ОЧЕРК

МҮШЭДЭЙ тодо гээшэ. Субад эрдэнеэр шэмэглэгдэһэн манхан ехэ майхан мэтэ энэ огторгой шэмээгүй аажам байдалай һүлдэ шэнги лүнхынэ. Мүшэд гээшэ ёрбойлдоһон хабсагайлиг бараан хаданууд һажанги. Тэргэд һарын зөөлэхэн туяа оршоон тойрондо амгалан тэнюун байдалай шэнжэ оруулна. Сорог нойрсоно.

Сорог — багахан тосхон. Байраһаа хүдэлэнгүй тосхоной бүхы байдал хаража болохо юм: айлнуудай шэнээргэ гэрнүүд, найман жэлэй һургуулиин ехэ байшан, баригдажа дууһуутай интернат, шэнэхэн магазин. Шифер хушалтатай үглөө мүнөө толлогдохоёо байһан типовой байрын гэрнүүд, уужам ехэ клуб. Зүлгэ ногоон дэбисхэртэй богонихон хоёр үйлсэ...

Түрүүлэгшын нээлгэтэй сонхоор намдуу энэ һарата һүниин тэниглэн байдал үлгыдэн байһан мэтэ хүгжэм аалихан соностоно. Эрид эгсэ хадануудай хаялгаар урдаһан Аха гол энэ хүгжэм дуурялсаһан мэтэ нэгэ һуладана, нэгэ үе солгёоноор шааяна.

Аюша Пунсыкович Налханов унтарһан тамхяа аһаажа, үдэр хада эхи табиһан хөөрөөгөө үргэлжэлүүлнэ. Гансал үбэлэй сагта машинын ябаха харгытай болодог энэ ажахын барилга хэхэнь гайтай даа. Барилгын материал эндэ юунһээшье шухаг үнэтэй юумэн. Түб хотонуудһаа хэды холо таһархайшье һаа, хазаар морёор хүрэжэл ерэгдэхэ энэ дайда бэшэ нютагуудтахи ажабайдалай хүгжэлтэһөө юугээрээшье гээгдэхэ ёһогүй ха юм. Эндэхи байгаалиин шэнжэ дэншье һаа өөрсэ. Тиибэшье янгар ямаадай хабшал зүргэтэ, зэрлиг бугануудай дуудалгаар зэдэлэгшэ хадалиг энэ нютагта хүнүүд байдалаа түбхинүүлнэ, табан хошуу малаа олошоруулан үдхэнэ, ажал хэрэгээ улам үргэдхэнэ.

ХАБАРАЙ наранай элшэһээ Саяан уулын олон гол горход һэрижэ захаланхай. Үбэлэй харгы болоһо үгэдэг Аха голой мүльһэн хуягаа эбдэхэ сагынь бүришье ойртоо. Тошоной ябажа эхилһээрнь городой ашаа зөөдэг машинанууд Сорог ерэхэеэ үни болёо. Теэд Мондо дээрэ буулгагдаһан барилгын материалнууд заатагүй асарагдаха ёһотой. Хайшаншье гэжэ һаань, ямаршье аргаар һаань, һургуулиин шэнэ байшан, шэнэ интернат, байрын гэрнүүд заатагүй мүнөө зун ашаглалгада оруулагдаха зэргэтэй. Шифер, хирпиисэ, паарай котел, халуун уһаар дулаасуулдаг хэрэгсэлнүүд яабашье энээхэн мүльһэн харгын байһан сагта Сорогто асарагдаха болоно. Самолёдууд сүлөөгүй. Үсөөхэн тэрэ сэлмэг үдэрнүүдые һамбаашалан малда комбикормо зөөнэ.

Яаха ёһотойб? Нэгэшье үдэр, гансашье һүниие гээжэ болохогүй Мухарижа шадахал барагтай машина, тракторнуудаа Мондо эльгээхэ гэһэн шиидхэбэри колхозой түрүүлэгшэ абаа һэн.

...Һүниингөө аянда һара гарахадаа Аха голой тошон соо, үглөөгүүр хахасаһан газарһаань тиимэшье холо ошожо үрдеэгүй үнөөхил машина, тракторнуудай хамбын һалиржа ябахые табадахи үдэшэеэ хараа һэн. Тэмэлигһээ Сусарагай адаг хүрэтэр юһэн модо, теэд энэниие аяар арбан хоёр час соо ябаа гээшэ гү?

Трактор, машинанууд тошон соогуур дүнгинэлдэн урагшаа аалихан һалирнад. Табадахи сүүдхэеэ тэдэнэй мотоорнууд таһалгаряагүй наярна. Табадахи сүүдхэ... Тортог боложо затайлдаһан үргэһэгүй эсэнги шарайтай нюурнуудтай хүнүүд урдахи замаа нюдэнэйнгөө шалашатар гэтэжэ, тошоной уһые нэбтэ харахые оролдоһоншуу бүхы сэдьхэлээрээ харгыгаа тэмтэрнэ. Мотоорнуудай дүнгинэлдөөнһөө толгой манхайшоод, зубхинууд өөһэдөө анилдана. Сорог хүрэтэр ябагааршье гүйшөө һаа, тиимэшье холо бэшэ болоол даа. Теэд энэ гүнзэгы тошон соо ашаатай машина, тракторнууд хаана холо харайлгахаб. Зарим газарта тошоной уһан машинануудай кабина руу нэбтэрэн орોно, вентиляторта хүрэжэ свечануудыень норгожорхихо. Сэмгэнэй хүрэшэмэ хүйтэн уһанда, щэрэм пеэшэн мэтэ халашаһан моторто гарнуудаа хайруулан вентиляторай ремень абаха, табиха сагууд али олон болоно. Энэшье үшөөл барагтай. Булангиртай тошон доро гэнтэ.. Һанаханшье аймшагтай.

Энэ мүнөө үбэлэй һүүлшын рейс. Эдэнэй һүүлдэ амиды амитан ерэхэ үбэл болотор энэ замаар ябахагүй. Теэд, яабашье һаа даа, барилгын материалнууд саг соогоо асарагдахань бшуу. Хүшэр харгы. Харгы гэжэ энэ мульһэн уһан хоёрые нэрлэжэ болодог юм һаань...

— Аюша Пунсыкович, зүдэрөөшье һаа, ашаагаа абажал ерэхэмнай гээшэ даа,— гэжэ энэл жэлдэ машинын жолоодо түрүүшынхеэ һуужа эхилһэн Бардунаев Александр хажуудань һууһан түрүүлэгшэ тээшэ энеэбхилээд абана.

— Ямаршье кино соохиһоо өөрэгүйл харгыда ябажал ябанабди.

«Зүб лэ даа. Теэд мүнөө энэ замнай зондо харуулха, гайхуулха гэһэн бэшэ. Ондоо аргын байдаг гээшэ һаа, иигэжэ зобохогүй һэмди. Иимэ хүбүүдээр ямаршье бэрхэшээл дабажа шадагдаха» гэжэ хэдышье эдэ һүни үдэрнүүдтэ зобоо түлөөшье һаа, урма зоригоо хухаржа, түлөөр зан гаргаагүй хүбүүдээрээ түрүүлэгшэ омогорхон бодожо ябаба. Түрүүлэгшэ үе-үе болоод лэ кабинаһаа толгойгоо бултайлган хойноһоонь ябаһан бэшэн тээшээ харана. Шойбонов Аюшеев хоёрой машинануудта һанааниинь тэрэнэй зобонги. Дэншье хуушаханууд даа. Заһабарилга һэльбэлгын лэ хүсөөр үшөөл хүл дээрээ машинануудынь ябана. Тракторнуудшье үшөөл барагтай. Владимир. Геннадий Ошоровууд. Путункеев Семен гэдэгүүдэй мөөртэй гурбан тракторнуудай галнууд хойноны ялалзаһаар. Энэ хамбын эгээл урда ДТ-54 трактор хүрэжэ эхилһэн тошые ледокол онгосо мэтээр хахара зүһэн, мүльһэтэй уһан соо үнэхөөрөөшье тамаржа ябаһандал үзэгдэнэ. Тэрэнэй кабина соонь Юра Турчининов. Юра хүбүүнэй дүүргэхэ үүргэ энэ замда ехэ. Машинануудта харгы гаргажа үгэхэһөө гадна, ядалдаһан газартань жүдхэлсэжэ туһална.

Машина, тракторнуудай хамбы Аха голой олон тохой нуганууды зубшан аалихан һалирна. Хабсагайлиг хаданууд эдэ зоригтойшуулай хүшэр замаа гаталхыень хаража һарын толон соо һүүдэртэн түглылдэнэ. Хабшал соогуур хорон һалхин хүнды түмэр хоолойгоор татуулжа байһаншуу зэрлигээр улин гол уруудана. Барбагар гомо һарлаг бухануудмэтэ бараан үүлэнүүд һарын хаяа шүргөөн һарьдагуудай саагуур далда орон талиинад.

— Болгоомжотой!

Мүльһэн пишаганаад, мотоор сошордонгёор наярхай буужа, машина хии руу унажа ябаһан мэтэ баруун дүрэ тээшээ нэнгэн хэлтыжэ, бортын хабтагайнууд няжаганалдашаба.

Үбдэгсөө тошон соо хүнүүд машинаяа аюулһаа гаргахые оролдоно. Хэдэн хоногто үргэһэгүй ябаһаниинь мэдэгдэжэ, тэдэнэй үе мүсэнүүдынь бадайранги: мүльһэтэжэ нугарсагүй болошоһон троссой хүндэ гээшэ — гарнууд соогуурнь хальтирна. Хажуугаар хүйтэн һалхин хайра гамгүйгөөр адаалхай шэрүүнээр нюур шэрбэнэ. Бортдоо туласа хажуу талаараа голой сээл гүнзэгы руу сүмэржэ хэлтышэһэн ашаатай машиные тиимэшье бэлээр гаргахагүйш. Хүбүүд тухашарна. ДТ-ээн гэнжэнүүд мүльһэн дээрэ хальтиржа, байрадаа эрьелдэнэ. Эндэ ямаршье арга туһа хэхын аргагүй шэнги. Механизмууд энэ тохёолдогшо байдалда ахирдана. Түмэр хүсэн эндэ түлөөрдаа. Теэд ондоо хүсэн, хүнүүдэй зориг энэ бэрхэшээлдэ мүхөөгүй, өөрынхеэ абажал һалаа.

Баруун урдахи һарьдагай шобхо оройе һарын дайран үнгэржэ байха хирээр машинанууд замаа үргэлжэлүүлбэ. Хамбы аалихан дабшана. Алхамшье зай эндэ миин дабагданагүй. Метр бүхэниие замшад байгаалитай тэмсэн гатална. «Хэн шудхэрынь юу уламайгаа бэдэржэ, энэ зэрлиг хада хабсагай руу ерэжэ бууса түхеэрһэн юм» гэһэн бодол түрүүлэгшын һанаанда хаа-яахан эроод орхидог. Теэд ондоо хэн нэгэнэй досоонь бии байһандал: «Юугээ энэ болотороо бэеэ зобооно гээшэ бши, байжал байһан зон юумэ гүбэ, байдалнайш хүнүүдэйхиһээ муу бэшэ. Хайшаа интэрээ яаранабибди» гэхэ. «Тиигэжэ яажа болохо юм? Али нигээд лэ эндээ мал адууһанайнгаа хойноһоо үбэл зунгүй дахаад лэ дүүрээбди гэжэ һанаа гүш? Үгы даа, бидэшни соёл культураараа хэнһээшье дутахагүй хүнүүд байхабди. Хэдэхэн жэл үнгэрөөд байхада ямархан бологшо аабибди. Һанана гүш, табан жэлэй урда тээ байра байдалдаа гаргаха мүнгэн зөөримнай оройдоол 15 мянга бэшэ һэн гү? Харин мүнөө хэдыб? 190 мянга. Ерэхэ жэлдэ үшөөшье дээшээ болохо. Тиихэдээ ямархан байдалтай болохобибди?» гэжэ тэрээндэ түрүүлэгшэ досоогоо харюусаха.

Энэ тошон соошье ябахадаа, Аюша Пунсыкович эдэ бодолнуудтаа эзэлэгдэнхэйл һэн. Һүүлшын жэлнүүдтэ элдэб бэрхэшээлнүүдэй түйлагдаашье һаа, үшөөл олон юумэнүүд шиидхэгдэжэ, бэелүүлэгдэхэ ёһотой. Тэрэнэй һанааень зобоохо юумэнүүд тархиинь уһэнһөө олон шэнги. Колхоздонь мэргэжэлтэд үшөөл үсөөн. Техникээршье тэдэ ахир. Ажалшадааршье дуталдаха саг али олон болсдог. Һургуули, больница, соёл культурыншье асуудалнууд тэрэнһээ хажуу тээ үлэдэггүй. Эдэ бүгэдөөрөө колхозой гэшүүдэй байдалда хуул хамаатай юумэнүүд ха юм.

Үүрэй сайха бүри дүтэлһэн хойно сула мүльһэн болошоһон машина, тракторнууд Сорог тосхоной үйлсэдэ оробо. Тэдэниие сан хэнгэрэгтэ хүгжэмөөр хэншье угтаагүй. Хүшэр зам гаталһан эдэнэй сэдьхэлдэ тиимэ бодол байгаашьегүй. «Хүрэжэ ерээбди. Ашаамнай бүрин бүтэн асарагдаа» гэһэн һанаан, зориһон хэрэгэйнгээ хэдышье хүндэ байбашье, бүтээжэ шадаһаниинь юунһээшье үлүү үнэтэй һэн.

Хүн бүхэнэй ажабайдалда мартагдашагүй ушар үйлэ гэжэ байдаг. Энэ рейс эдэ хүнүүдэй ухаанда удаан мартагдахагүй ёһотой. Мүнөө энэ намар нээгдэһэн найман жэлэй һургуулиин шэнэ байшан, интернадууд соогуур эрдэм шудалһан эдиршүүлые харахадаа, үглөө бүхэндэ тэндэ хонхын ханхинахые дуулахадаа, тэдэнэр эжэлуудгүй тэрэ хүшэр замые ойндоо оруулжа, сэдьхэлдэнь дулаахан долгин бии болоод орхидог бэзэ.

Түрүүлэгшын гэрэй нээлгэтэй сонхоор Бетховеной хүгжэм соностоһон зандаа. Август һарын мүшэтэ огторгой, һарата һүни, хүнүүдэй мухэшэгүй зориг, инаг дуран хүгжэм соо зэдэлнэ...

М. БАТОИН.

ҮХИБҮҮДЭЙ БУЛАН

Ц-Д. ДОНДОГОЙ

ДОНГИДХОН ТУХАЙ ХОЁР РАССКАЗ

1. ТАНИЛСАЛГА

Бишыханшье һаа, аһала нэрэтэй, солотой болоһон Донгид Донгитов гэжэ хүбүүнтэй би нёдондо танилсаа һэмби.

...Сентябриин нэгэнэй үглөөгүүр эртэлжэ, һургуули тээшээ гэшхэлбэб. Ахалагша классуудта багшалха болоһоншье һаа (тэдэмни үдэһөө хойшо һураха байгаа), һургуулиин ажабайдалтай түргөөр танилсахаяа яараа һэн бэзээб. Юундэб гэхэдэ, би тэрэ үдэр анха түрүүшынхеэ бэеэ дааһан багша болохо ёһотой байгаа бшууб.

Урдамни һургуулиин хубсаһа үмдэһэн, уурай шэнээхэн бэетэй хүбүүн арһан сүүмхэеэ газарһаа тээ дээхэнүүр шэрэн, айхабтар, бүдүүзгэй янзаар алхална. Хойноһоонь хүсэжэ ерээд, энеэдэһээ барижа ядан хэлэбэб:

— Мэндээ, хүбүүн!

— Мэндээ! — гэжэ бэеһээ томо абяагаар харюусаба. «Эрхын шэнээн бэетэй аад, эрэ хонгор дуутай» гэһэн таабари һанаандам оробо.

— Хэн гэжэ нэрэтэйбши?

— Донгид Донгитов гээшэб.

— Хайша ошохошнибши?

— Һургуулидаа юм ааб даа, бэшэ хайшаа ошохобиб,— гээд, чатараа хүниие доброосолоо юм гэһэншүүгээр дороһоом өөдэ хилам гэжэ хараадхиба. Тиигээд:

— Ши өөрөө хаана ошохошнибши? — гэбэ.

— Һургуулида.

— Һэ, иимэ томо эжы хүн аад лэ, һургуулида һураха хүн аалши?

— Үгы, бишни багша хүнби.

— Худалаар!

— Юундэ тиигэжэ хэлэбэш? — гэжэ гайхабаб.

— Һургуулиин багшанарые би хуу танихаб. Бишни энээгүүр ябуултадаг хүнби. Нёдондо һургуулида орохо гэһэмни, директор абаагүй намайе. Аа, мүнөө одоол наһамни хүсэнхэй даа... Би шамайе һургуули соо нэгэш дахин хараагүйб,— гэжэ мэдүүлбэ.

— Бишни һая ерэһэн хүн лэ гээшэб. Хаража үрдеэгүй гээбши даа,— гэхэһээ бэшэ харюу олобогүйб.

— Хари, би баһа һая үбһэнһөө ерээб. Нагаса эжытээ Байсада Максаровай бригадада үбһэндэ ябаабди,— гэжэ Донгидни налдаа хөөрэнэ.

Тиигэһээршье ябатараа, һургуулиингаа хашаа туласа ерээд, хүнэй дура татамаар тоёожо хэһэн үүдээр оробобди. Нээрээшье Донгид энээгүүр «ябуултадаг» хүн байгаа ха: гэртээ ороһондол, ехэл зоригтойгоор һургуулиин хэрэлсы өөдэ гараа һэн.

2. «ЭДЕЭЛЭЭД ЕРЭХЭМ!...»

Һургуулишье эхилжэ, хажуу тээшээ хазайхын аргагүй шахардуу үдэрнүүд хойно хойноһоо һубарилдаба даа.

Нэгэдэхи классай багшаар Галсамаа Базаровна Бараева томилогдоһон байгаа. Нэгэдэхи классайхид гээшэмнай эгээл энеэдтэй, эгээл гэнэн, эгээл оролдосотойшье зон ха юм.

— Донгитов Донгидхомни мүнөөдэр намайгаа мэгдэхээбэ даа,— гэжэ Галсамаа Базаровна энеэбэ.

— Яагааб?

— Һүүлшын хэшээлэй боложо байтар, тэрэмни хэнһээшье һурангүй, гэнтэ бодоод лэ үүдэн тээшээ гэшхэлшэбэл даа. «Һүү, Донгидхон, хайшаа ошобош?» гэбэб. Тэрэмни пүлхыгөөд лэ, дуугарха юм бэшэ «Донгидхон, бэрхүү юм яагаабши, хэлэ даа», — гэхэдэм: «Гэртээ ошоод, эдеэлээд ерэхээ һанааб»,— гээ. «Үгы, болиишa, һургуулиин шаби хүн тиигэдэггүй юмэл»,— гэжэ арайхан аргадажа һуулгааб. Хэшээлэй дүүрэтэр ехэл уартай юумэ һуугаа даа,— гэжэ Галсамаа Базаровна, хүүтэдэйнгээ «бэшэлгээр» хэһэн түрүүшынь хүдэлмэриие — зурлаахайнуудые, тэбхэлжэнгүүдые шалгажа һуухадаа, хөөрөө һэн.

Мүнөө Донгидхон хоёрдохи класста һурадаг. Һургуулиин журам һайса мэдэдэг, сахидаг болонхой. Сээжэдэнь бишыхан Володя Ульяновтай табан хушуута одон ялардаг. Намтай Донгидхон ходол ушардаг — нэгэ гудамжада байрланхайбди. Уулзаха бүхэндөө, тэрэмни малгайгаа абажа:

— Сайн, Цыпилмаа Цыпиловна! — гэжэ энеэбхилэн мэндэшэлдэг.

АГНУУРИИН ЗҮРГЭ ХУУЛИТАЙ

Ан зүбөөр олзоборилхын тула Буряадай АССР-эй Министрнүүдэй Совет байгша оной октябриин 29-дэ тусхай дүримүүдые баталаа бэлэй. Тэдэнэй гол удхые хураангыгаар дурдабал иимэ:

18 наһа гүйсэһэн, агнууриин бүлгэмэй гэшүүн болоһон хүнүүдтэ буу барижа агнаха эрхэ үгтэнэ. Тиимэһээ «Агнууриин билет» агнуури эрхилхэ эрхэ олгоһон үнэмшэлгэ гээшэ.

Туруута ангуудай (бугын, хандагайн, гүрөөһэнэй, хабаргын болон бодон гахайн) агнуури тусхай түлөөһэтэ зүбшөөлөөр октябриин 1-һээ январиин 15 болотор хараалагданхай.

Зунай үедэ бугын эбэрэй түлөө агнуури мүн лэ зүбшөөлөөр ябуулагдана. Булганай агнуури октябриин 25-һаа февралиин 15 болотор мүн лэ зүбшөөлөөр эхилхэ ёһотой. Дорго, тарбага августын 25-һаа эшээндээ оронторнь агнажа болоно.

Галуу, нугаһа августын 4-дэхи субботоһоо ноябриин 1 болотор, хүдүү торхируу, хура болон һойр сентябриин 15-һаа февралиин 15 болотор олзоборилхо.

Халюун, тэхэ ямаан, тоодог болон хун шубуудые агнаха гээшэ огтолон хоригдоно.

Ямар нэгэн ангые хорюултай үедэ олзоборилхоор һэдэһэн зон 20 түхэриг хүрэтэр яла түлэхэ зэргэтэй. Хэрбээ ан болон шубуудые хюдажа, ангууриин жасада хохидол ушаруулагшад иимэ хэмжээнэй ялада унаха гэбэл: Хандагай — 500 түхэриг, буга — 150 түхэриг, зэрлиг оро — 100 түхэриг, бодон гахай, гүрөөһэн, хабарга, тэхэ ямаан тус тустаа — 50 түхэриг.

Тиихэдэ нюусаар хандагай алагшадые бариһан хүн 50 түхэриг, буга — 25 түхэриг, гүрөөһэ — 20 түхэригэй шангуудта хүртэдэг байна.

Хуули бусаар агнуури хэдэг этэгээдүүд үшөөл дайралдадаг байха юм. Агнууриин штатнабэшэ инспекторнүүд Г. С. Яковлев Д. Н. Дугаров хоёр хулгайгаар хандагай алаһан А. Ф. Климов гэгшые бариба. Климов хадаа Яруунын аймагай Тэлимбэ нютагта ажаһуудаг. Һаяхан арадай сүүд тэрэнэй хэрэгые хаража үзөөд, 1000 түхэригэй яла түлүүлхэ гэһэн шиидхэбэри гаргаа. Энээнһээ гадна Климовэй салингһаа 20 процент гүрэнэй бюджедтэ жэлэй туршада дарагдаха болоо.

Баргажанай Аргада тосхондо ажаһуудаг Н. С. Цивилев зүбшөөлгүйгөөр 1 буга буудаа. Тэрэнэй түлөө 150 түхэригэй яла түлэхэ гэһэн агнууриин управлениин тогтоол Цивилевто барюулагдаһан байна.

Зэдын аймагай Армак тосхондо байдаг М. Н. Бальчугов 1 гүрөөһэ хороогоод, штатнабэшэ инспектор Д. Д. Юсудуровта баригдажа, 50 түхэриг түлэхэ хэһээлтэ абаа.

Ярууна нютаг ерэжэ, нюусаар агнадаг Шэтын браконьернууд Г. С. Осщяков. В. П. Герасимов болон В. П. Кузыкин гэгшэд 20—20 түхэригэй яла түлэһэн байха.

Агнууриин дүрим эбдэгшэдтэй эбсэшэгүй тэмсэл ябуулдаг олохон нүхэд һаяшаг мүнгэн шанда хүртэһэн байна. Тэдэнэй тоодо штатнабэшэ инспекторнүүд Н. С. Аринкин, А. Г. Белобородов — 62—62 түхэригөөр, Д. Н. Дугаров, Н. Г. Гомзяков — 20—20 түхэригөөр, милициин сотруднигууд Ф. Э. Наглаев — 50 түхэригөөр, мүн В. М. Гаськов, В. А. Веселев гэгшэд тус тустаа 40—30 түхэригөөр шагнагдаһан байна.

М. ГЫЛЫКОВ,
охотовед.

ЭЛДЭБ ҺОНИН

Даляараа ниидэжэ шададаггүй шубууд бии. Урда Америкын томо толгойто галуунай дали заа аал. һула хүсэтэй. Тэрээгээрээ уһан соо ябахадаа һэльбэдэдэг. Америкын ангуушад энэ галууе «пароход» гэжэ нэрлэдэг байха юм. Пингвинэй дали уһанда шунгахадань, һэлюур боложо үгэдэг.

Тиихэдэ страусай дали газар дээгүүр дэбин гүйхэдэнь туһалдаг.

* * *

Зүгын хараа хүнэй нюдэндэ орходоо һураггүй һула. Энэ амитан улаан үнгэ оройдоо харадаггүй. Улаание харатай худхаруулдаг. Тэрэшэлэн хүхэ ногоон хоёр үнгые илгаруулдаггүй. Гэбэшье ультрафиалетовэ гэрэл тухайлдаг байна.

* * *

Тупик гү, али топорок гэжэ шубуун Баренцова далайн олтирогуудта байрладаг. Энэ шубуун тусгаар хоншоортой байһаараа иимэ нэрэ абаһан байна. Тэрээгээрээ газар малтахадаа бэрхэ юм. Тупик шубуунай уурхай газар доогуур 10—15 метр хүрэтэр хажуу тээшэнь малтагдаһан байдаг. Нүхэнэйнгөө оёорто байрладаг. Уурхайдаа хэбтээд тэдэнэй абяа гарахань дуулдадаг байна.

* * *

Ганса эхэ хибэн үрэнэртэеэ хамта хэды шэнээн ноохо эдижэ шадахаб? Эрдэмтэдэй тооложо үзэһэнэй ёһоор, хибэнэй үлэнхэ бүлэдэ жэл соо арбан хоёр хониной ноохон хэрэгтэй болохо байна.

(Календарьһаа абтаба).

«Ерээдүйн балеринэнүүд». Улаан-Үдын хореографическа училищиин басагад оперо, баледэй театрай сценэ дээрэ.
С. БАЛДУЕВАЙ фото.

ПРАВДА БУРЯТИИ

Мүнөөдэрэй номерто:

Нэгэдэхи хуудаһанда: СССР-эй Верховно Соведэй сессиин материалнууд. «СССР-эй арадай ажахые 1967 ондо хүгжөөхэ гүрэнэй түсэб тухай» гэһэн СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшын орлогшо Н. К. Байбаковой элидхэл.

Хоёрдохи хуудаһанда: «СССР-эй 1967 оной гүрэнэй бюджет тухай, СССР-эй 1965 оной гүрэнэй бюджедэй гүйсэдхэл тухай» гэһэн СССР-эй финансын министр В. Ф. Гарбузовай элидхэл.

Гурбадахи хуудаһанда: нүхэр В. Ф. Гарбузовай элидхэлэй түгэсхэл.

Дүрбэдэхи хуудаһанда: «Субботний огонек».

Редактор Ц. О. ОЧИРОВ.

гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при Совете Министров Бурятской АССР.
Н-02170. Зак. № 1165.